R. Simon

(1)

נהגו בארץ אשכנז טו), אבל מפירוש רש"י ותוספות ושאר גדולים משמע דהוא ברכה לבטלה מה שמברך על הנר אם אינו מקדש ואוכל סעודתו אצל הנר ועל כן יש להתמיר ועיין לעיל סימן רס"ג ס"ג בד"ה כתב באגודה טז]: **כתב** במרדכי ריש ערבי פסחים (לה ע"ב) דמי שעושה קידוש לאלמנה אינו יוצא ידי קידוש כיון שאינו מקוים סעודתו ולא ישתה עד שיחזור ויקדש במקוים סעודתו, ולעשות לאלמנה ברכת המוציא פשיטא דאסור דהיינו ברכת הלחם דאמר (ר"ה כט ע"ב) לא יפרוס לאורחים אלא אם כן אוכל עמהם וכמו כן אדם העושה תענית חלום בשבת לא יעשה ברכה לבני ביתו דכיון דליכא רק ברכת פרי הגפן שמא הוי כמו ברכת היין דאינו יכול להוציא אחרים כיון שאינו אוכל הוא עצמו עכ"ל, והדבר פשוט שמה שכתב לא יברך לאלמנה ברכת המוציא אינו אלא במקדש לה על היין דכבר יצאו ידי חובת קידוש בלא ברכת המוציא אבל כשמקדש לה על הפת שפיר דמי כיון דהפת הוי במקוים יין ואי אפשר לקדש בלא יין ובלא פת:

(יא) יכול לקדש בלא נר, וכן כתב גאון יד] היה נרו דלוק בבית (יב) ומצטער לאכול שם מקדש בחוץ ואוכל שם אע"פ שאינו רואה הנר:

סימן רעד

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] כיצד בוצע על שתי ככרות: [ב] שיעור פרוסת המוציא: [ג] אם רשאין המסובין לטעום קודם הבוצע: [ד] סעודת ליל שבת ושל שחרית צריך לאכול פת:

רעד א **[א] ובוצע על שתי ככרות דכתיב** (שמות טז כב) **לקטו לחם משנה ואמר רב אשי חזינא לרב** (יב) ובוצע וכו'. כתב ב"י דהכל ט כתב ונוהגין לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון עכ"ל וכ"כ הגהות מיימוניות פ"ח מהלכות חמץ שמן הכבר המוזר לו מפני הזטמים פשיטא שלאכול בחלר מותר:

[ג] **ממה** שכתבתי בסמוך (לעיל ד"ה כפט) דאמר אמי כי הוינא בי מר וכו', משמע בהדיא דהא דאמרינן אין קידוש אלא במקוים סעודה לא מיבעיא כשסועד במקוים אחר אלא כי אפילו אינו סועד כלל נמי וקידש לא יצא ידי קידוש כב):

[ב] **מי** שקידש בבית אחד על דעת לאכול שם ואחר כך נמלך לאכול במקוים אחר הוי קידוש שלא במקוים סעודה וצריך לחזור ולקדש שרגא וקדש ונעשים מידי, וכן משמע ממה שכתב רבינו בתחלת סימן זה בשם רבינו מיסים דטפי עדיף לקדש על דעת לאכול במקוים אחר מלקדש על דעת לאכול במקוים זה ונמלך לאכול במקוים אחר דבכי האי גונא אפילו לדידיה דמיקל לא יצא ידי קידוש וכל שכן לדברי המולך עליו ואומר דאפילו קידש כאן על דעת לאכול במקוים אחר לא יצא, מיהו אם קידש כאן על דעת לאכול במקוים אחר ואחר כך נמלך לאכול שם נראה דאינו צריך לחזור ולקדש דכיון שאוכל במקוים שקידש שפיר הוי קידוש במקוים סעודה ולא מיבעיא בדעתו:

רעד

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א,ב] אם בוצע בכבר התחתון או בעליון:

[א(א),ב] **ובוצע על שתי ככרות** וכו' עד כיון שאינו עושה כן בחול. פרק כל כתבי (קיז:) ופרק כילד מברכין (ברכות לט:) רבי

דרכי משה

(ג) **והאגור** (סי' שסא) כתב בשם מהר"י מולין (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' מה אות ד) וכולהו רבוותא שרו לאכול שלא במקום הדלקה אלא שבעל ספר האגודה (שבת פ"ב סי' מה) הצריך לעשות נרות ארוכות שלא יכבו קודם הלילה דאם לא כן הוי ברכה לבטלה דשרגא בטיהרא מאי מהני, ונראה לי דסגי בנרות שבחדרים, וגדולי צרפת נמשכין בסעודתן עד הלילה ובאשכנז מקדימין בזמן הקיץ, ועל שניהם אני קורא ועמך כולם צדיקים עכ"ל:

פרישה

(יא) **יכול לקדש בלא נר.** כתב המרדכי שר' שמחה היה רגיל להדליק נר בבית ולאכול בחלר והכל ט כתב בשם הר"ף דהיינו דוקא לבני אשכנז שאוכלין מבעוד יום אבל כבר פירשו כל גדולי צרפת שאין אוכלין בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש וכן כתב רבינו יונה בחלק א' (סו.) ושלא כדברי המרדכי (לה.) שדייק מכאן שצריך נר לקידוש: **אהא** דאמרינן בפרק במה מדליקין (כה:) הדלקת נר בשבת חובה כתבו התוספות (ד"ה הדלקת) והמרדכי (פ"ג דשבת סי' רלד יז]) פירוש שצריך לאכול במקום הנר וכן נראה מפירוש רש"י (שם ד"ה חובה), ומיהו כתב המרדכי (שם) שרבינו שמחה יח] היה רגיל להדליק נר בבית ולאכול בחלר וכן כתוב בהגהות (מיימוניות רש) פ"ה שרבינו שמחה היה נוהג כן ושהר"ם גם כן כתב להתיר, והכל ט (סי' לא, כה ע"ג) כתב בשם הר"פ (תשב"ץ קטן סי' ג) דהיינו דוקא לבני ארץ אשכנז שאוכלים מבעוד יום יט] אבל כבר פירשו כל גדולי צרפת שאין אוכלים מבעוד יום כל כך ולפי זה אין לאכול אלא במקום הנר ועוד שמן מדאורייתא כ] מפני שלוח הבית עכ"ל וכן דעת שבלי הלקט (סי' נט) והאריך בדבר להצריך שיאכל במקום הנר על כל פנים (ג), ובהגהות מרדכי פ"ד כא] כתב שהשיב ר"י שהנרות לעוג נעטוו ולא לגער ואם הוא נהנה בחלר יותר מפני שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא, ומשמע שביום מותר לאכול אף בלא נר). וכ"כ באגודה שבת סי' מ"ה ובקרן יכול לאכול לאור היום שלא במקום הנר": כ] **בתשב"ץ** שם וכן בארחות חיים דין הדלקת הנר אות י' (הובא גם במהר"י אבוהב כאן) איתא בזה הלשון: ועוד שמן מדאמרינן הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית, ואם היה מותר להקל כל כך ולאכול מבעוד היום גדול מה שלום הבית איכא עכ"ל. (והסיום "ואם היה וכו'" איתא גם בכלבו). ועיין עוד בדרכי משה הארוך כאן: כא] **בהגהות** מיימוניות לפנינו הוא בפ"ה אות כ'. ונדצ"ל כאן "שהשיב רבינו מאיר" ולא "שהשיב ר"י" עי"ש: כב] עיין בשיירי כנה"ג רש סק"ז וסק"ח שתמוה למה לא זכר שהר"ן (כ' ע"א ר"ה ושמעינן) כבר כתב לאלו ההלכות [שכתב הב"י כאן ובדיבור שאח"כ] וכן משמע משאר פוסקים וכו', עי"ש, ועיין בברכי יוסף סק"ר:

ושיירי כנה"ג הגהות הב"י אות ז' ד"ה ותו ובברכי יוסף סק"ר: יד] **תשובות** הגאונים מוסאפיה סי' ס"ג, אוצר הגאונים פסחים סי' רנ"ה: טו] **עיי'** מש"כ לקמן בהגהות והערות אות יט: טז] **ועיי'** מש"כ בסי' רס"ג שם בהגהות והערות אות ט"ז: יז] **במרדכי** פסחים (הנ"ל בדיבור הקודם) אחר שכתב שצריך נר לקידוש היום סיים עלה "אבל משום סעודה אין חששא כי יכולין לאכול בלא נר" עכ"ל (ועיין אליה רבה כאן סק"א ד"ה והנה), וצ"ע: יח] **עיין** מש"כ בילקוט מפרשים בסוף הטור: יט] **וכן** מבואר לכאורה במרדכי שבת שם שכתב בשם המהר"ם שמותר להדליק בבית בע"ש בקרן ואוכל בחצר ויהיה לו אורה מן היום משום דנר שבת אינו אלא משום שלא יכשל בעץ או באבן והרי יש לו אורה גדולה עכ"ל, ועל זה הביא דעת רבינו שמחה הנ"ל, (וע"ע בלשון רש"י בשבת שם שכתב הטעם שצריך לאכול אצל הנר משום

דרא נגע אכולה שרופא אמר ליה רבינא לרב אשי והא מתחזי כרעבתנותא אמר ליה כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא ופירש רש"י אכולה שרופא. פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה. והרשב"א כתב בפרק כילד מברכין (ד"ה ר' דרא) א) שאינו ממוור בעינו פירוש זה אלא הכי פירושו נגע על כל הכלכות המונחים לפניו לאכול וכן פירש רבינו האי ח"ל אי מברך אינש בשבת אחרתי ובצע חדא כהנא שפיר דמי ואי בצע לתרווייהו אפילו לכולא שרופיה כרבי דרא שפיר דמי ע"כ, ורבינו כתב כפירוש רש"י וגם הרמב"ם כתב בפ"ז מהלכות ברכות (ה"ג וה"ד) כדברי רש"י, והר"ן כתב בפרק כל כתבי (מג: ד"ה אמר) שם הפירושים:]

[ג] **ואם המסובין שנים** וכו'. בפרק שלשה שאכלו (ברכות מז.) אמר רב יהודה אין המסובין רשאין לטעום כלום עד שיטעום הטוען **ואם יש לפני כל אחד כברו והוא לחם משנה** וכו'. מדברי ה"ר יונה שם (לד: ד"ה אין המסובין) ומדברי הרא"ש שם (פי' טו) ופרק ערבי פסחים (פי' מז) וכן כתב גם כן המוספות בפרק ערבי פסחים (קו. ד"ה הוה גמין) [א]: **ודין הזכרת שבת בברכת המזון** וכו' כתבתי לעיל. בסימן קפ"ח (קפז.):

[ד] **וסעודה זו ושל שחרית** וכו' **בלא פת** וכו'. כן כתב המוספות (קא. ד"ה טעימו) והרא"ש בר"פ ערבי פסחים (פי' ה) גם הא דאמר אמי כי הוינא בי מר וכו' אמר לן טעימו מידי. וסמ"ג כתב בסימן כ"ז (עשין, קט ע"ד) דבשבת צריך ג' סעודות פת דבההוא קרא דדרשינן מינה ג' סעודות בפרק כל כתבי (קח:) כתיב לחם דכתיב (שמות מז טו) הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה ד]. ודין סעודה שלישית יתבאר בסימן רל"א בס"ד:

[א(ב)] **כתב** הכל בו בסימן כ"ד (מז ע"ד) יש נוהגים לבצוע העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון עכ"ל וכן כתב הגהות מיימון פ"ה מהלכות תמן ומצה (על טעם ההגדה אות ז) שמן הכבר העליון בוצע, ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה (א):

דרכי משה

רעד (א) ובענין סדר של פסח פשוט הוא שלוקחין העליונה לברכת המוציא והשלישית התחתונה לכריכה וזה מבואר מדברי הפוסקים והמסדרים אחרונים שסדרו סידורו של פסח, ואפשר שמה שכתב ב"י שראה גדולים לבצוע התחתונה היינו דוקא בליל שבת אבל ביום השבת או בליל יום טוב יש לבצוע על העליתה וזהו הנכון לעשות על פי הקבלה בטעם של לחם משנה בליל שבת ויומו כן נראה לי:

פרישה

(ב) **ובוצע מהאחת**. וכתב הכל בו סימן כ"ד נוהגין לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון וכן כתבו הגהות מיימוני פ"ה מהלכות תמן ומצה שמן הכבר העליון בוצע ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה עכ"ל ב"י, וכתב רמ"א (פ"ל) ודוקא בליל שבת אבל בליל י"ט או בשחרית של שבת בוצעין על העליונה לפי דרך הקבלה: (ג) **שתספיק לו לכל הסעודה**. [כן] פירש"י אמה שאמרו בגמרא רבי דרא נגע אכולה שרופא וכן פירש הרמב"ם, אבל הרשב"א כתב על פירוש זה שאינו מסוור בעינו אלא הכי פירושו נגע על כל הכלכות המונחים לפניו לאכול וכן פירש רב האי, והר"ן כתב גם כן לב' הפירושים, וכן נהג ב] מהרש"ל בסעודת שחרית שהוא העיקר לבצוע אשמיהם:

דרישה

רעד [א] **ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה** וכו'. זהו כפירוש רש"י וכמ"ש בפרישה (סק"ג) עי"ש, אבל רבינו האי פירש וכתב ח"ל אי מברך אינש בשבת אחרתי ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי ואי בצע לתרווייהו אפילו לכולא שרופיה כרבי דרא שפיר דמי עכ"ל ומהאי טעמא נהג מורי ורבי ג] לבצוע בשחרית בשבת לתרווייהו ולא עביד הכי בליל שבת כיון דכבוד יום קודם לכבוד לילה וטפי צריך לחבב סעודת שבת בשחרית מבלילה:

חדושי מהרל"ח והגהות

רעד [א] גם בברכות (מז ע"א ד"ה אין המסובין) כתבו תוס' כן, ולא אדע למה השמיט הבית יוסף, ואולי טעות נפל בדפוס ול"ל התוס' שם ובפרק ערבי פסחים:

הגהות והערות

רעד א] **וכן** כתב בחי' הרשב"א שבת שם ד"ה ר' דרא (והב"י מביאו מחי' הרשב"א בדבות כי על מס' שבת לא נדפס עדיין בימיו): ב] **כן** הוא בכת"י וכן הביא האליה רבה סק"ד בשם הפרישה וכן כתב גם בדרישה כאן (וגירסת הדפו"ר כאן "כתב" הוא כנראה ט"ס). ובאליה רבה שם העיר שבמסה משה סי' תל"ט ובשלה"ק מסכת שבת (הובא במג"א כאן ס"ק א' ובקרבן נתנאל על הרא"ש פ' כל כתבי אות ר') הביאו מנהגו של המהרש"ל לבצוע על שתיהם גם בסעודת הלילה, וכן משמע קצת בהגהות חכמת שלמה להמהרש"ל על הגמ' בשבת שם שהביא שיטת הרשב"א בפי' בצע אכולא שירותא, והחילוק בין סעודת היום לסעודת הלילה כתבו הב"ח כאן מדעת עצמו: ג] **עיין** מש"כ בהגהות והערות לעיל אות ב': ד] **ר"ל** כמו שכתב בסמ"ג מ"ע ל' ח"ל: **ששלשה** פעמים נאמר בהם היום גבי אכילת המן (שמות ט"ז כ"ה) וכר, וגבי מן כתוב הוא הלחם וכר. וע"ע בלשון הטור לעיל סוף סי' קפ"ח ולקמן סוף סי' רצ"א:

כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא פירוש אוחז שתים בידו (ב) **ובוצע מהאחת**: **פרוסה גדולה** (ג) **שתספיק לו לכל הסעודה מפני שנראה כמחבב סעודת השבת שחפץ לאכול בה הרבה ולא מיחזי כרעבתנותא כיון שאינו עושה כן בחול:** [ג] **ואם המסובין שנים או רבים טועם הבוצע תחלה ואחר כך יטעמו הם. ואם יש לפני כל אחד ואחד ככרו והוא לחם משנה יכולין לטעום אע"פ שלא טעם הוא. [וגומר כל סעודתו]. ודין הזכרת שבת בברכת המזון ודין חזרתו אם שכח כתבתי למעלה בברכת המזון של חול:** [ד] **וסעודה זו ושל שחרית אי אפשר לעשותם בלא פת אפילו למאן דאמר סעודה**

העליון הוא טעם ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות על פי הקבלה עכ"ל בית יוסף וכן פסק בשו"ע (פ"ל) ופירש הרב בהגה"ה ודוקא בליל שבת אבל ביום השבת או בליל יום טוב בוצעין על העליונה עכ"ל, ואני תמה היאך יהיו עוברין על דין המלמוד (יומא לג ע"א) דאין מעבירין על המצות דמטעם זה כתב רבינו גרשום מנה בסימן תע"ג (רעז ע"ב) ומליה השנייה יציב בין שתי השלמות כדי שיפגע בשלמה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע והיינו מטעם שלא יהא עובר על דברי חכמים שאמרו אין מעבירין על המצות לכן נראה עיקר כדעת הגדולים שלעולם מברכין על העליון דאין עוברין על דין המלמוד מפני שהוא כך על פי הקבלה וכי היכי דאנו מניחין תפילין בחולו של מועד ע"פ תלמוד ירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ד) כמ"ש לעיל בסימן ל"א ולדברי הזוהר (זוהר חדש דפוס מונקאטש מ' ע"ג עה"פ (שיר השירים ו ג) לית שמיך טומיס) הוא חייב מיתה, ועל כן יש לבצוע לעולם על העליון כאשר נהגו הזקנים משמים קדמוניות וכן אני נוהג:

ב **ומצוה לבצוע פרוסה גדולה** וכו'. בפרק כל כתבי (סוף דף קיז) ובפרק כילד מברכין (דף לט ע"ב) רבי דרא נגע אכולה שרופא פירש רש"י פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה והרשב"א פירש נגע על כל הכלכות המונחים לפניו לאכול וכן פירש רבינו האי, וכן ראוי לנהוג כשני הפירושים לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה וגם לבצוע שני הכלכות של לחם משנה לחמיכות שיאכלו כל המסובין מהם ועל כל פנים יהא נוהג כך בסעודת בוקר דכבוד יום קודם לכבוד לילה:

ט וגומר סעודתו. ואם אכל לחם צריך לברך ברכת המזון כאן להרב ב"י בסימן קע"ח [פסיק ח], ע"ש, ולרמ"א אין צריך לברך. ולענין יין עיין שם סעיף ה', ועיין בברכות דף מ"ג [ע"א]. (י) וברלה לי דאין צריך לברך על הכוס קודם סעודה האחרת, מידי דהוי אסעודה שלישית, כמו שכתוב סימן רל"ח, עיין שם בטור [עמוד קלו]: י לחם. (יא) וברלה לי (יב) דכזית מיהא בעינן: יא פירות לא. ובשלמי גבורים [פסחים כ, ח אות ח] כתב דאף בפירות דיו, דכל סעודת שבת (יג) נתשבח קבע, ע"ש. ודעת הטור [עמוד קמט] והשו"ע עיקר. אבל מקום ברלה לי דבאוכל (יד) מיני תרגימא מתמשת מינים יצא, דהא על כל פנים תשיבי טפי לסעודת שבת מיין, וכמו שכתוב סוף סימן רל"ח [פסיק ה]. ושכר, אף על גב דהוי אמר מדינה לא יצא בו במקום סעודה, דלא סעיד כמו יין: יב שותין כשיעור. ולבוש [פסיק ה] וב"ח [עמוד קמט ד"ה כתבו] כתבו דבעי י שישתה עוד כוס אחר כוס של קידוש, והשמיה השמיה נתשבח לסעודה: יג ושמע שכבר. ואפילו לכתחלה יכול לקדש בביתו כדי שישמעו, ואפילו הוא אינו אוכל, וכמו שכתוב סימן רס"ט, וכן הוא בתוספות [פסחים] דף ק"ח [ב]. והוא הדין כשמקדש על הפת שיכול לברך להם המוציא. אבל כשמקדש על היין אסור לברך להם המוציא אלא אם כן יצאו בשולחן אחד, (יא) כמו שכתוב סימן קס"ז סעיף י"ח, ועיין מה שכתבתי שם סעיף י"ג [פ"ק כט]: יד וכגון שנתכוין. [אבל השליח ציבור אינו אינו צריך להתכוין בתחילה אם זה, דשליח ציבור אינו אלא עלמא מכוין] [כב]. (טו) וכזמן הזה שהשליח ציבור אינו מקדש אלא משום מנהג, לא יצא השומע אלא אם כן נתכוין להוציאו (ב"י כד) עמוד קמט ד"ה ומ"ש). ועיין סימן תקפ"ט [פסיק ט]: טו והכי מסתברא. במלטער הרבה, הא לאו הכי צריך לאכול במקום גר (מלאמי כתוב בשם רש"ל בהגהותיו לטור):

רעד טוב לנסק ידי אמו בליל שבת (הכוונות ספר הכוונות ב, ב; שער הכוונות, ענין ערבית ליל שבת דרוש ב):

שערי תשובה

(ז) פירות לא. עיין באר היטב. ועיין בגינת ורדים [או"ח] כלל ג' סימן (י"ד) [יב] שמפקפק במה שאוכלים פת כיסנין במקום סעודה, וכתב, כיון שהגאונים הקילו בשתיית כוס, לא גרע פת כיסנין, וע"ש. וכתב ברכי יוסף [אות ב אות ו] דהאירגא נהיג עלמא בפשיטות לאכול פת כיסנין אחר קידוש היום ביום ולברך מעין ג', ואחר זמן סתרגים. אך מה שנתהגין לילך לבית חתן או מילה, ואין שם כיסנין אחר קידוש רק מיני מגרים וקאווי"י, אין לו לטעום שם כלל. ולא סגי במה שהמקדש ישתה כל הכוס, דלדעת הגאונים חשיב כסעודה, דהיינו לשותה עצמו, אבל לא מהני לאחרים, ע"ש:

רעד (א) כברות. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת חכם צבי סימן ס"כ וסימן

באר היטב

(ז) פירות לא. ומיני תרגימא מתמשת מינים יצא, דהא על כל פנים תשיבי טפי לסעודת שבת מיין. ושכר, אף על גב דהוי אמר מדינה, לא יצא בו במקום סעודה, דלא סעיד כמו יין, מ"מ [פ"ק יא]. לפי זה נראה לי דבל שכן בקאווי"י דלא יצא: (ח) שכבר. ואפילו לכתחלה יכול לקדש בביתו כדי שישמעו, ואפילו הוא אינו אוכל, וכמו שכתוב סימן רס"ט, מ"מ [פ"ק יב], ע"ש: (ט) להוציא. וכזמן הזה שהשליח ציבור אינו מקדש אלא משום מנהג, לא יצא השומע אלא אם כן נתכוין להוציאו, ר"ל, מ"מ [פ"ק יד]: (י) ולא לצער. היינו במלטער הרבה, הא לאו הכי צריך לאכול במקום גר, מ"מ [פ"ק טו] בשם רש"ל:

רעד (א) כברות. וגם נשים חייבות לבצע על שתי כברות, מרדכי [שבת הגהות רעק"א]

הגהות רעק"א

ח) (פנ"א פ"ק י) ונראה לי דכזית מיהא בעינן. בחשל אנרהס [פרי מגדים] סימן תרל"ט ס"ק ט"ז כתב [ב] דוקא כשמקדש על הכוס, אבל מקדש על פת בעינן שני זיתים, ע"ש: ט) (שם פ"ק יא) מיני תרגימא מתמשת מינים יצא. לענ"ד מדברי תלמידי רבינו יונה רש"ש פרק ד' בברכות [ט, ב ד"ה ברכה] הובא במג"מ סימן קפ"ט ס"ק ט', מוכח דסבירא להו דיין ומיני תרגימא לא מתחיב מקום סעודה, עי"ש. אחי"כ ראיתי כמ"ש שם שרמז על הך דהכא, וכותתו כדבריהו הנ"ל: י) (שם פ"ק יב) שישתה עוד כוס. עיין [פרי מגדים] בחשל אנרהס סימן תרל"ט ס"ק ט"ז, דיל"ל דהמקדשים על הפת צריך שיאכל שני זיתים (א):

ציונים לרמ"א

ו) כ"י [עמוד קמט ד"ה כתוב]:

ז) הגהות מיימוניות פרק כ"ט [משנת אות פ, בשם סר"ם]:

רעד א*) דברי עצמו:

הגהות הסמ"ע

רעג שו"ע סעיף ו ויש אומרים שאין הקידוש תלוי בנר ובו. [וכתב מו"ר מהרש"ל] [בהגהות הטור] דלא שרי אלא [במצטער הר]בה, וכן מצאתי כתוב בשם שכל [טוב, המקדש צריך] להסתכל בנירות. והארכתי בפרק [במה מדליקין בספר ים של שלמה, עכ"ל]:

מלא דקשה מ"כ כל קידוש לא יצטרך להיות במקום סעודה, דהא צריך לשתות מלא לוגמיו כדלעיל [סימן רעא סעיף יג]. ועל כן נראה דהכי קאמר, אחר שעשה כוס של קידוש כשיעור (שעשה) [שותה] (יא) פעם שנית כשיעור שמיב עליו ברכה אחרונה, דומיא דאכל דבר מועט דנקט. ולפי זה מדינה אסור למוהל לשתות מכוס של מילה בשבת, וכן כתבו בלבוש [סעיף ה] ומו"מ ז"ל [ב"ח עמוד קמט ד"ה אבל]:

סעודה ט וגומר סעודתו במקום אחר [טו] ודוקא אכל י לחם או שתה יין אבל אכל יא (יב) פירות לא: הגה (יג) ולפי זה היה מותר למוהל ולסנדק לשתות מכוס של מילה בשבת בשחרית אם יב שותין כשיעור (יד) (טו) אבל נהגו ליתן לתינוק:

ן [טז] ואם קידש בביתו יג ושמע (יח) שכבר ושלחן ערוך לפניו יוצא בו דשפיר הוי מקום סעודה [יט] יד וכגון שנתכוין השומע לצאת ומשמיע (כ) להוציא:

ז יש אומרים שאין מקדשין אלא לאור הנר [כא] ויש אומרים שאין הקידוש תלוי בנר [כב] ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האויר או מפני הזבובים מקדש בחצר ואוכל שם אף על פי שאינו רואה הנר שהנרות [כג] לעונג נצטוו (כד) ולא לצער טו והכי מסתברא:

סימן רעד

דיני בציעת הפת בשבת. ובו ד' סעיפים:

א [א] [ב] בוצע [ג] על שתי (א) כברות [הגה] [ב] [ד] [ה] שלימות [ג] שאוחז שתיהן בידו

שערי תשובה

(ז) פירות לא. עיין באר היטב. ועיין בגינת ורדים [או"ח] כלל ג' סימן (י"ד) [יב] שמפקפק במה שאוכלים פת כיסנין במקום סעודה, וכתב, כיון שהגאונים הקילו בשתיית כוס, לא גרע פת כיסנין, וע"ש. וכתב ברכי יוסף [אות ב אות ו] דהאירגא נהיג עלמא בפשיטות לאכול פת כיסנין אחר קידוש היום ביום ולברך מעין ג', ואחר זמן סתרגים. אך מה שנתהגין לילך לבית חתן או מילה, ואין שם כיסנין אחר קידוש רק מיני מגרים וקאווי"י, אין לו לטעום שם כלל. ולא סגי במה שהמקדש ישתה כל הכוס, דלדעת הגאונים חשיב כסעודה, דהיינו לשותה עצמו, אבל לא מהני לאחרים, ע"ש:

רעד (א) כברות. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת חכם צבי סימן ס"כ וסימן

ביאור הגר"א

[טו] ודוקא אכל. מדקאמר [שם] במקום סעודה, משמע דוקא דבר שסועד. והוא הדין לין שסעיד, כמו שכתוב בברכות ל"ה ב'. ועיין מ"א ס"ק י"א: [טז] [פסיק ז] ואם קידש. מהא רמקדשין בבית הכנסת לאפוקי אורחים, אע"פ שאין אוכלין בבית הכנסת, כמו שכתבו תוספות [פסחים] ק"א שם [ע"א] ד"ה דאכלו כו': [יז] [פסיק ז] ויש אומרים שאין. שפירשו הא דאכי [פסחים קא, א] משום שלא יאכלו, כמו שכתבו רש"י [ד"ה דלמא] ורשב"ם [ד"ה דלמא] שם:

רעד [א] [פסיק א] על שתי כו'. עיין מ"א [ס"ק א]. והעיקר כמו שכתבו רש"ל [ב] ושל"ה [מסכת שבת פרק נר מצוה ד"ה ולאכול] לחתוך שניהם, כפירוש הרשב"א [ברכות לט, ב ד"ה רבי זירא; שבת קיח, ב ד"ה רבי זירא] ורב האי גאון [הובא ברשב"א ברכות שם] אכולא שירותא [ברכות ושבת שם], דלפירוש רש"י [ברכות שם ד"ה אכולה; שבת שם ד"ה אכולה] קשה מאד מאי מחזי כרעבתנותא, גם הלשון אכולא שירותא רחוק. ועיין ב"ח [עמוד קנא ד"ה ומצוה]: [ב] [הגה] שליטות. כן משמע בברכות ל"ט ב', מניח פרוסה כו' ובשבת חייב כו': [ג] [ש"ע] שאוחז כו' ובוצע. כרכות שם ושבת שם:

מחצית השקל

אמר אפילו ידי יין יצאו, דסבירא ליה שינוי מקום לא הוי הפסק. וכתבו התוספות, הא דאמר רבי יוחנן אף ידי יין יצאו צריך לומר ששתו מן היין של קידוש בבית הכנסת, דאם לא כן הא דאי לא עדיף מה ששמעו הברכה מפי המברך מאלו ברכו הם עצמם ולא שתו מיד אחר הברכה, דהוי הפסק, אלא על כרחך ששתו מעט מיין המקדש בבית הכנסת, עכת"ד. וא"כ מסתמא דומיא דהכי מיירי רב ושמואל ששתו מעט מן היין, ואפילו הכי סבירא ליה לשמואל דלא יצאו ידי קידוש, דבעינן קידוש במקום סעודה, וחיקשי הא לגאונים הוי קידוש במקום סעודה כיון ששתו מן היין, אלא על כרחך בעינן דוקא רביעית שיהיה נחשב סעודה, והם לא טעמו כי אם מעט, דכיון דאפקת מכל שהוא אוקמיה ארביעית: (פ"ק ח) וגומר כו'. צריך לברך ברכת המזון כאן להרב ב"י כו'. דהרב ב"י סבירא ליה לעיל סימן קע"ח דאפילו דברים הצריכים ברכה אחריהן במקומן, כגון פת דצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל, אם יצא קודם ברכת המזון ורצה לאכול במקום אחר, אע"ג שעשה שלא כדין ביציאתו, ואפילו חזר למקומו הראשון, צריך לברך תחלה ברכת המזון על מה שאכל כבר, ואחר כך אם ירצה לאכול חייב לברך שוב המוציא. אבל רמ"א סבירא ליה דבדברים הצריכים ברכה במקומן אם יצא למקום אחר, אין צריך לברך ברכת המזון, ולא ברכת המוציא על מה שיאכל: ולענין יין עיין שם סעיף ה'. ר"ל, יש מחלוקת אי הוא ג"כ צריך ברכה לאחריו במקומו או לאו. וא"כ אי צריך ברכה לאחריו במקומו, תליא נמי במחלוקת הרב ב"י ורמ"א הנ"ל. ואף על גב דהכא מיירי לענין לכתחלה, דהא כתב בשו"ע וגומר סעודתו כו', ולכתחלה גם רמ"א מודה דאסור לעקור ממקומו עד שיברך ברכת המזון. מכל מקום הא כתב שם בסימן קע"ח הטעם שמא ישכח ולא יאכל במקום אחר, ומהאי טעמא כתב מ"א שם [ס"ק ח] דאם הזמינוהו לסעודה, דוודאי יאכל שם וליכא למיחש

אוצר מפרשים

ח (שם פ"ק יד) אלא אם כן נתכוין. נ"כ, פירוש, השליח ציבור: (נתיב חיים)

רעד (א) **ובוצע התחתונה.** כתב מו"ר ז"ל [כ"מ עמוד קנ"ח דכור לאשון] ואמי ממה שיעברו על דין התלמוד [פפמים קד, ב], דאין מעבירין על המצות, דמטעם זה כתב רבינו [הטור] גבי מצה בפימן תע"ג [עמוד תקנ] וחליה הטעה ישים בין שמי השלימות כו', והוא מטעם שלא יעבור על המצות. לכן נראה עיקר כדעת הגדולים שלעולם מברך על העליון, ואין משגיחין בטעם של הקבלה כו', עכ"ל. ואמי נהגתי בעצמי כשמברכין על המחתונה מניח אמי אותה קרוב אלי יותר מהעליונה, נמצא שפוגע אמי מחלה במחתונה, ואין כאן מעביר על המצוה כלל:

(ב) **פרוסה גדולה.** ולא מיקרי כרעבתן, כיון שאין עושה כן בחול, ואמי כוונתו שהביא עליו המצוה ורוצה לאכול הרבה:

א התחתונה. וכ"מ [עמוד קנ"ח דכור לאשון] כתב לבצוע על העליונה כאשר נהגו הזקנים משמים קדמוניות, דאין מעבירין על המצות [פפמים קד, ב], ע"כ. וכ"ל נהג לבצוע על שמיהן (של"ה מפסח שבת פרק נר מצוה ד"ה ולאמנו). ולי נראה להכריע, דבמחלה יניחנו למעלה בשעת אמירת ויכלו, ובשעת המוציא יקח העליונה בידו ויניחנה למטה ויבצע עליו. המדקדקים נוהגים (ג) לרשום בפיכין קודם ברכה (נ"מ סימן קפ"ז עמוד קמ"ח סוף ד"ה וכתב בשם רש"ל וכן כתב בספר תורת חיים פנהדרין קב, ב ד"ה אמר ליה): **ב** (ד) **מצוה לבצוע.** וכ"מ [עמוד קנ"ח ד"ה ומנהו] כתב לאתוך שמי הבכורות ולאלקס להמסובין, ועל כל פנים יעשה כן בנקר, דבכוד יום קודש ועיין מ"ש סימן רמ"ב [. כתב הרא"ש פרק ערבי פפמים [פ"י סימן ה] (ה) טעימו מידי וכו' [שם קא, ג]

(א) ובוצע ג **א** (ב) **התחתונה:** הגה (ג) **ודוקא בגילי שבת** (ד) **מאכל ביום השבת או בגילו יום טוב בולעין על העליונה** (ה) **והטעם הוא על דרך הקבלה:**

ה) ג **ב** (א) **מצוה לבצוע בשבת (ב)** (ב*) **פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה:** [הגה] ועיין לעיל סימן קפ"ז (ה*):

ג ד **אין המסובין רשאים למעום עד שיטעום הבוצע** ה [ד] **ואם יש לפני כל אחד לחם משנה יכולים למעום אף על פי שעדיין לא טעם הוא** (א):

ד (ו) [ה] **סעודה זו ושל** (ג) **שחרית אי אפשר לעשותם** (ג*) **בלא פת:**

ס"ג, ודעתו בלחם חסר תלוי בפלוגתת הרא"ש [עירובין פ"ז סימן יב] והר"י ז"ל [תוספות שם פא, א ד"ה כדי]. דלהרא"ש אם החסרון אינו יותר מחלק אחד מארבעים ושמונה לא מיקרי חסרון, ולהר"י אפילו בחסרון מועט נמי לא מיקרי שלם. ואם עדיין לא נחתך סמנה, רק לפי שנשרף ונחתך הוא עומד לחתוך, הארוך בזה בשער אפרים דלא אמרינן כחתוך דמי אפילו יותר מאצבע, ויוצאין בו. ועיין בחלקת מחוקק [ס"ק א] ובית שמואל [ס"ק כ] באה"ע סימן (קכ"ג) [קכד], ההחכם צבי נראה שמסכים לדברי זקינו השער אפרים. ובשו"ת מקום שמואל סימן (מ"ה) [מד] כתב ג"כ בענין זה, ולא ניחא ליה למימר דהעומד לחתוך לאו כחתוך, אלא כיון דאיכא אינשי דאכלי אף שנשרף ונחתך, לאו עומד לחתוך קרינן ביה (ועיין שם שכתב דראוי הוא לאכילה לעשות מוריס, כמו שכתב הרא"ש בפרק כל שעה [פסחים פ"ב סוף סימן א] כו', ע"ש. וזה לא נהירא, דמכל מקום כיון דלאו אורחיה למיכל פת חרוך כל צורכו, שפיר קרוי עומד לחתוך מן העוגה הוא הראוי לאכילה). וכתב בשו"ת בסוף ספר מנחת יעקב סימן י"ב [סוף ספר תורה חטאת] כאשה שעשתה לחמים לכבוד שבת ושכחה מליטול חלה קודם אפיה ונטלה אח"כ, אם מותר ליקח זו לחם משנה, וכן [ו] אם מחמת איסור הצריכו קליפה או נטילה מחלת שבת, כיון דאין ספרישין רק חתיכה קטנה ומצד ההכרח, ולא מחמת שהמצוה בזויה עליו עושה אותה פרוסה. והביא ראיה מעירובין דף פ"א [ע"א], עיין שם שכתב שם שפקפקו עליו בזה. ועיין בשו"ת הר הכרמל [או"ח] סימן ב' הסכים לדברי החולקים. ועיין במג"א [סימן רפ] [1] לענין לבצוע על פת הבאה בכיסנין, [2]כשקובע עליו יוצא אבל אין להניחה ללחם משנה, ובזה מירי הט"ז [סימן קסח ס"ק ז], ע"ש. וכתב במחזיק ברכה [אות כ] שהנהגים על פי האר"י [פרי עץ חיים, שער השבת פרק יז] מסדרין על השלחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ששה על גבי ששה כמין שני סגול, ולוקחים שני האמצעים ובוצעין מאחד. ובאליה רבה [ס"ק א] כתב בשם השל"ה [מסכת שבת פרק נר מצוה ד"ה ולאכול] בשחרית שמותה כו'. וליתא [3]. ואף מי שאינו יודע הכוונות, אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנהגים מארי דרזין, ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיוון, הא מעלייתא היא, וכמו שכתבתי לעיל [ברכי יוסף] סימן כ"ה [אות יא], ע"ש. ועיין באגרות הרמ"ז [סימן לה] שאף ביום טוב שחל בשבת יש לסדר הי"ב לחמים, שגם לחם הפנים היו מסדרין ביום טוב שחל בשבת. וכתב שאין לבטל הסדר בכל יום טוב שעושין ג' סעודות, לאפוקי שבת וראש השנה או ערב פסח שחל בשבת כו', ע"ש. ולא ידעתי מקום למה דמשמע מדבריו שאין מקיימין שלש סעודות בשבת וראש השנה. וגם לא ידעתי לתלות סידור י"ב לחמים בשלש סעודות, רצ"ע: (ג) **שחרית.** עיין באר היטב. ועיין בבינת ורדים [או"ח] כלל ג' סימן י"א שאין ללמוד ממעשר [ביצה לה, ב] לומר דשבת קובע, ודלא כמהר"י תאגין [פרי החיים, מעשרות פ"ד סוף משנה ב]. ועיין בברכי יוסף [סימן קסח אות ז] ומחזיק ברכה בסימן רס"ב [אות י] וכאן [אות א] בשם זרע אמת [ח"א או"ח סימן כח] שלחמים הנלרשים במי ביצים יש נוהגים לבצוע עליהם ומברכין ברכת המזון, לחם הוא ומברכין המוציא. ועיין סימן קס"ח [פ"א ס"ק מד; שערי תשובה ס"ק לו] בדין גילוש במי ביצים דבלאו הכי איכא דיעות דמברך המוציא, ועיין לעיל סימן רע"ג [שערי תשובה סוף הסימן]:

ביאור הגר"א

[ד] **ואם יש.** מהא דפסחים ק"ו א', וכמו שכתבו תוספות שם [ד"ה הוה] בשם הירושלמי [ברכות פ"ו הלכה א], וכנתבאר לעיל סוף סימן רע"א [סעיף טז וס"ק ס]: [ה] **סעודה זו ושל.** ברכות מ"ט ב', וכפירוש תוספות ד"ה אי כו':

מחצית השקל

השומעים, מכל מקום בקידוש שבבית הכנסת ליכא למימר הכי, דהא סתמא דמלתא אין השליח ציבור מתכוין להוציא לשום אדם, דהא הקידוש בזמן הזה אינו כי אם שלא לבטל מנהג הראשונים, דהא בזמן הזה ליכא אורחים דאכלו בבית הכנסת, וכדלעיל סימן רס"ט, לכן בענין דוקא שנדע שנתכוין השליח ציבור להוציאו:

רעד (פ"ק א) **התחתונה כו'.** דאין מעבירין על המצות. ואע"ג דעל פי הקבלה יש לבצוע על התחתונה, מכל מקום הא כתב מ"א לעיל סימן כ"ה ס"ק כ' כל דבר שבעלי הקבלה והזוהר חולקים עם הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים, עכ"ל: ורש"ל נהג כו'. עיין בס"ק שאחר זה: ולי נראה להכריע דבתחלה כו'. דבזה יצא ידי שניהם. והט"ז [ס"ק א] כתב שיניח התחתונה קרובה אצלו יותר מן העליונה, ובזה אם יבצע התחתונה אין בזה משום מעבירים על המצוה, אדרבה התחתונה קרובה אליו: **הפדקדקים לבושי שרד**

סימן ר"ב, אם נעל מלה ממנה מי מקרי שלימה, ועיין בקולה למנהה שם: (ג) **סנ"א פק"א לרשום בפכיין.** משום דכרש סימן קס"ז מבואר שיתמוך מעבו קודש המולין, וכשכתב מי מאמר משום למם מצנה, לכן רוממין: (ד) **שם פק"ב מצוה לבצוע.** מקור דין זה מדאמרינן בש"ס [שבת קח, ב] רבי זירא נעל בשבת אכולא שירותא (פפחים), ופירש רש"י [ד"ה בעל] פרוסה גדולה, כמו שכתוב בטו"ש. אבל הרמב"ם [שם ד"ה רבי זירא; ברכות לט, ג ד"ה רבי זירא] פירש שנעל כל הלכרות המוגמים לפניו לאכול, ולכן כתב הב"ח שיש לנו דעת הרמ"ז שלא [שו"ת מהר"ם סימן יב] פשט כ"מ [פרי מגדים, א"א ס"ק ד], מגהולכסס [עמוד כו] [1]. אם יוצאין בלחם חסר תלוי בפלוגתת הרא"ש והר"י ז"ל [תוספות שם פא, א ד"ה כדי]. דלהרא"ש אם החסרון אינו יותר מחלק אחד מארבעים ושמונה לא מיקרי חסרון, ולהר"י אפילו בחסרון מועט נמי לא מיקרי שלם. ואם עדיין לא נחתך סמנה, רק לפי שנשרף ונחתך הוא עומד לחתוך, הארוך בזה בשער אפרים דלא אמרינן כחתוך דמי אפילו יותר מאצבע, ויוצאין בו. ועיין בחלקת מחוקק [ס"ק א] ובית שמואל [ס"ק כ] באה"ע סימן (קכ"ג) [קכד], ההחכם צבי נראה שמסכים לדברי זקינו השער אפרים. ובשו"ת מקום שמואל סימן (מ"ה) [מד] כתב ג"כ בענין זה, ולא ניחא ליה למימר דהעומד לחתוך לאו כחתוך, אלא כיון דאיכא אינשי דאכלי אף שנשרף ונחתך, לאו עומד לחתוך קרינן ביה (ועיין שם שכתב דראוי הוא לאכילה לעשות מוריס, כמו שכתב הרא"ש בפרק כל שעה [פסחים פ"ב סוף סימן א] כו', ע"ש. וזה לא נהירא, דמכל מקום כיון דלאו אורחיה למיכל פת חרוך כל צורכו, שפיר קרוי עומד לחתוך מן העוגה הוא הראוי לאכילה). וכתב בשו"ת בסוף ספר מנחת יעקב סימן י"ב [סוף ספר תורה חטאת] כאשה שעשתה לחמים לכבוד שבת ושכחה מליטול חלה קודם אפיה ונטלה אח"כ, אם מותר ליקח זו לחם משנה, וכן [ה] אם מחמת איסור הצריכו קליפה או נטילה מחלת שבת, כיון דאין ספרישין רק חתיכה קטנה ומצד ההכרח, ולא מחמת שהמצוה בזויה עליו עושה אותה פרוסה. והביא ראיה מעירובין דף פ"א [ע"א], עיין שם שכתב שם שפקפקו עליו בזה. ועיין בשו"ת הר הכרמל [או"ח] סימן ב' הסכים לדברי החולקים. ועיין במג"א [סימן רפ] [1] לענין לבצוע על פת הבאה בכיסנין, [2]כשקובע עליו יוצא אבל אין להניחה ללחם משנה, ובזה מירי הט"ז [סימן קסח ס"ק ז], ע"ש. וכתב במחזיק ברכה [אות כ] שהנהגים על פי האר"י [פרי עץ חיים, שער השבת פרק יז] מסדרין על השלחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ששה על גבי ששה כמין שני סגול, ולוקחים שני האמצעים ובוצעין מאחד. ובאליה רבה [ס"ק א] כתב בשם השל"ה [מסכת שבת פרק נר מצוה ד"ה ולאכול] בשחרית שמותה כו'. ליתא [3]. ואף מי שאינו יודע הכוונות, אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנהגים מארי דרזין, ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיוון, הא מעלייתא היא, וכמו שכתבתי לעיל [ברכי יוסף] סימן כ"ה [אות יא], ע"ש. ועיין באגרות הרמ"ז [סימן לה] שאף ביום טוב שחל בשבת יש לסדר הי"ב לחמים, שגם לחם הפנים היו מסדרין ביום טוב שחל בשבת. וכתב שאין לבטל הסדר בכל יום טוב שעושין ג' סעודות, לאפוקי שבת וראש השנה או ערב פסח שחל בשבת כו', ע"ש. ולא ידעתי מקום למה דמשמע מדבריו שאין מקיימין שלש סעודות בשבת וראש השנה. וגם לא ידעתי לתלות סידור י"ב לחמים בשלש סעודות, רצ"ע: (ג) **שחרית.** עיין באר היטב. ועיין בבינת ורדים [או"ח] כלל ג' סימן י"א שאין ללמוד ממעשר [ביצה לה, ב] לומר דשבת קובע, ודלא כמהר"י תאגין [פרי החיים, מעשרות פ"ד סוף משנה ב]. ועיין בברכי יוסף [סימן קסח אות ז] ומחזיק ברכה בסימן רס"ב [אות י] וכאן [אות א] בשם זרע אמת [ח"א או"ח סימן כח] שלחמים הנלרשים במי ביצים יש נוהגים לבצוע עליהם ומברכין ברכת המזון, לחם הוא ומברכין המוציא. ועיין סימן קס"ח [פ"א ס"ק מד; שערי תשובה ס"ק לו] בדין גילוש במי ביצים דבלאו הכי איכא דיעות דמברך המוציא, ועיין לעיל סימן רע"ג [שערי תשובה סוף הסימן]:

לבושי שרד

סימן ר"ב, אם נעל מלה ממנה מי מקרי שלימה, ועיין בקולה למנהה שם: (ג) **סנ"א פק"א לרשום בפכיין.** משום דכרש סימן קס"ז מבואר שיתמוך מעבו קודש המולין, וכשכתב מי מאמר משום למם מצנה, לכן רוממין: (ד) **שם פק"ב מצוה לבצוע.** מקור דין זה מדאמרינן בש"ס [שבת קח, ב] רבי זירא נעל בשבת אכולא שירותא (פפחים), ופירש רש"י [ד"ה בעל] פרוסה גדולה, כמו שכתוב בטו"ש. אבל הרמב"ם [שם ד"ה רבי זירא; ברכות לט, ג ד"ה רבי זירא] פירש שנעל כל הלכרות המוגמים לפניו לאכול, ולכן כתב הב"ח שיש לנו דעת הרמ"ז שלא [שו"ת מהר"ם סימן יב] פשט כ"מ [פרי מגדים, א"א ס"ק ד], מגהולכסס [עמוד כו] [1]. אם יוצאין בלחם חסר תלוי בפלוגתת הרא"ש [עירובין פ"ז סימן יב] והר"י ז"ל [תוספות שם פא, א ד"ה כדי]. דלהרא"ש אם החסרון אינו יותר מחלק אחד מארבעים ושמונה לא מיקרי חסרון, ולהר"י אפילו בחסרון מועט נמי לא מיקרי שלם. ואם עדיין לא נחתך סמנה, רק לפי שנשרף ונחתך הוא עומד לחתוך, הארוך בזה בשער אפרים דלא אמרינן כחתוך דמי אפילו יותר מאצבע, ויוצאין בו. ועיין בחלקת מחוקק [ס"ק א] ובית שמואל [ס"ק כ] באה"ע סימן (קכ"ג) [קכד], ההחכם צבי נראה שמסכים לדברי זקינו השער אפרים. ובשו"ת מקום שמואל סימן (מ"ה) [מד] כתב ג"כ בענין זה, ולא ניחא ליה למימר דהעומד לחתוך לאו כחתוך, אלא כיון דאיכא אינשי דאכלי אף שנשרף ונחתך, לאו עומד לחתוך קרינן ביה (ועיין שם שכתב דראוי הוא לאכילה לעשות מוריס, כמו שכתב הרא"ש בפרק כל שעה [פסחים פ"ב סוף סימן א] כו', ע"ש. וזה לא נהירא, דמכל מקום כיון דלאו אורחיה למיכל פת חרוך כל צורכו, שפיר קרוי עומד לחתוך מן העוגה הוא הראוי לאכילה). וכתב בשו"ת בסוף ספר מנחת יעקב סימן י"ב [סוף ספר תורה חטאת] כאשה שעשתה לחמים לכבוד שבת ושכחה מליטול חלה קודם אפיה ונטלה אח"כ, אם מותר ליקח זו לחם משנה, וכן [ה] אם מחמת איסור הצריכו קליפה או נטילה מחלת שבת, כיון דאין ספרישין רק חתיכה קטנה ומצד ההכרח, ולא מחמת שהמצוה בזויה עליו עושה אותה פרוסה. והביא ראיה מעירובין דף פ"א [ע"א], עיין שם שכתב שם שפקפקו עליו בזה. ועיין בשו"ת הר הכרמל [או"ח] סימן ב' הסכים לדברי החולקים. ועיין במג"א [סימן רפ] [1] לענין לבצוע על פת הבאה בכיסנין, [2]כשקובע עליו יוצא אבל אין להניחה ללחם משנה, ובזה מירי הט"ז [סימן קסח ס"ק ז], ע"ש. וכתב במחזיק ברכה [אות כ] שהנהגים על פי האר"י [פרי עץ חיים, שער השבת פרק יז] מסדרין על השלחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ששה על גבי ששה כמין שני סגול, ולוקחים שני האמצעים ובוצעין מאחד. ובאליה רבה [ס"ק א] כתב בשם השל"ה [מסכת שבת פרק נר מצוה ד"ה ולאכול] בשחרית שמותה כו'. ליתא [3]. ואף מי שאינו יודע הכוונות, אם רוצה ליישר מעשיו באופן שנהגים מארי דרזין, ולבו לשמים שיהא חשוב לפני ה' כאילו כיוון, הא מעלייתא היא, וכמו שכתבתי לעיל [ברכי יוסף] סימן כ"ה [אות יא], ע"ש. ועיין באגרות הרמ"ז [סימן לה] שאף ביום טוב שחל בשבת יש לסדר הי"ב לחמים, שגם לחם הפנים היו מסדרין ביום טוב שחל בשבת. וכתב שאין לבטל הסדר בכל יום טוב שעושין ג' סעודות, לאפוקי שבת וראש השנה או ערב פסח שחל בשבת כו', ע"ש. ולא ידעתי מקום למה דמשמע מדבריו שאין מקיימין שלש סעודות בשבת וראש השנה. וגם לא ידעתי לתלות סידור י"ב לחמים בשלש סעודות, רצ"ע: (ג) **שחרית.** עיין באר היטב. ועיין בבינת ורדים [או"ח] כלל ג' סימן י"א שאין ללמוד ממעשר [ביצה לה, ב] לומר דשבת קובע, ודלא כמהר"י תאגין [פרי החיים, מעשרות פ"ד סוף משנה ב]. ועיין בברכי יוסף [סימן קסח אות ז] ומחזיק ברכה בסימן רס"ב [אות י] וכאן [אות א] בשם זרע אמת [ח"א או"ח סימן כח] שלחמים הנלרשים במי ביצים יש נוהגים לבצוע עליהם ומברכין ברכת המזון, לחם הוא ומברכין המוציא. ועיין סימן קס"ח [פ"א ס"ק מד; שערי תשובה ס"ק לו] בדין גילוש במי ביצים דבלאו הכי איכא דיעות דמברך המוציא, ועיין לעיל סימן רע"ג [שערי תשובה סוף הסימן]:

באר היטב

רמז שלם] כשם ר"ת [שו"ת ספר היטר סימן ע סוף ד], מגהולכסס [עמוד כו] [1]. אם יוצאין בעוגה שנשרפה קצת לענין לחם משנה, עיין שער אפרים סימן ג' ובמשונת מכם לני סימן ס"כ: (ב) התחתונה. נ"מ כתב לבצוע על העליונה, דאין מעבירין על המצות. וט"ז [ס"ק ג] כתב, ואמי נהגתי בעצמי כשמברכין על המחתונה מניח אמי אותה קרוב אלי יותר מהעליונה, נמצא שפוגע אמי מחלה במחתונה, ואין כאן מעביר על המצוה. ומ"ש [ס"ק ג] כתב, ונראה לי להכריע, דבמחלה יניחנה למעלה בשעת אמירת ויכלו, ובשעת המוציא יקח העליונה בידו ויניחנה למטה ויבצע עליו. המדקדקים נוהגים לרשום בפכיין קודש ברכה, נ"מ, מ"ש [שם]. ועיין בספר הכוונות [פרי עץ חיים, שער השבת פרק יח; שער הסוכות, ענין הלולב] מענין הכבכות שבת, י"ב בכל סעודה: (ב*) **פרוסה גדולה.** וב"ח כתב לאתוך שתי כבכות ולחלק לה המסובים, ועל כל פנים יעשה כן בבוקר, דבבוד יום קודם, [פ"א ס"ק ב]: (ג) שחרית. ויכול לקיים שלש סעודות ביום השבת, דהיינו אם יש קצת פונש יכול לדחות הסעודה של ליל שבת עד למחר. ובלבד שיקדש היום, וגריך לשמוח יין אחר הקידוש, כמו שכתוב סימן רע"ג סעיף ה', מ"ש [ס"ק ב], ע"ש. ועיין סימן רל"ח סעיף ח', [מ"ש שם]: (ג*) **בלא פת.** אבל סעודה שלישית יכול לעשות בלא פת, עיין סימן רצ"א סעיף ה':

ציונים לרמ"א

ג) דברי עצמו [דרכי משה ד"ה כתב]:

ג) כל בו [רש סימן כד] והגהות מיימוניות פרק ח' מהלכות חמץ ומצה [טוש ההגדה אות ז ג]:

ד*) דרכי משה שם:

ה*) סעיף א:

עטרת זקנים

רעד א) **מצוה לבצוע בשבת פרוסה כו'.** ריש אומרים שראוי לבצוע בשבת על כל שחי הבכרות המונחים לפניו, כן פירש הרשב"א [נרכות לט, ג ד"ה רבי זירא; שבת קח, ב ד"ה רבי זירא] ורבינו האי [הוש נרכות שם] ומהרש"ל [פפחים שבת קח, ב ד"ה נמ"]. וכן ראוי לנהוג כשני הפירושים, לבצוע פרוסה גדולה שמספיק לו לכל הסעודה, וגם לבצוע שתי בכרות של לחם משנה, ועל כל פנים יהא נוהג כך בסעודה בוקר, דבבוד יום קודם לבבוד לילה (מורי בב"ח עמוד קנ"ח ד"ה ומנהו):

הגהות הסמ"ע

רעד שו"ע סעיף ב **מצוה לבצוע בשבת פרוסה גדולה** וכו'. [והרשב"א שבת קיז, ב ד"ה ר' זירא; ברכות לט, ב ד"ה ר' זירא פירש דרבי זירא בצע לכולי שירותא [שבת שם; ברכות שם] [פירוש, שבצע כל] בכרות שעל השולחן [המונחים לפ]ניו לאכול:

(5)

שנפטר בברכת טרף פרי האדמה שצריך על הירקות בטיטול ראשון ור״י מולק וסובר דלא נפטר בשותה ברכה משום דלגדתא והלילא הוי הפסק טובא אלא טעמו של דבר לפי שהמרור נשאב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שברכת הלחם פוטרתו וכמ״ש התוספות (קטו. ד״ה והדר) והרא״ש בפרק ערבי פסחים (סי׳ כו) נמשך ממחלוקתם זו דנחלקו נמי לענין טרף נפשות דלר״י דהוי הפסק בלגדתא והלילא ממילא צריך לברך אחר טיטול ראשון טרף נפשות שאין ברכת המזון פוטרת מה שאכל כבר קודם סעודה והפסיק בלגדתא והלילא בין אכילה לסעודה ולרשב״ם אין צריך לברך דמאחר דלגדתא והלילא לא הוי הפסק כל עיקר שהרי ברכת טרף פרי האדמה שצריך על הירקות בטיטול ראשון פוטר ג״כ טיטול שני מברכת טרף פרי האדמה ג״כ ממילא נמי ודאי ברכת המזון שלאחר הסעודה שפוטר טיטול שני מברכה שלאחריו פוטר ג״כ טיטול ראשון מברכה שלאחריו וכן נראה ממה שהביא הרא״ש מחלוקת רש״ס ור״י בפסקיו דאלמא דנפקא מינייהו לענין דינא דאין דרכו של הרא״ש להביא המחלוקת של המפרשים בפירושא דשמעתתא היכא דלא נפקא מינייהו מידי לענין דינא: **וצריך לבאר שזה שכתב רבינו דלרשב״ם אין צריך לברך.** דמשמע דאם בא לברך הרשות בידו היינו לומר שאם נתכוין בטיטול ראשון שלא לפטור בברכה זו כי אם אלו הירקות שבטיטול זה ממילא צריך לחזור ולברך טרף פרי האדמה בטיטול שני ומשן מזה שצריך לברך טרף נפשות אחר טיטול הראשון אבל כשנתכוין לפטור בברכה זו גם המרור שבטיטול שני ודאי דאין לו לברך טרף נפשות אחר טיטול ראשון: **והקשה** מהר״ל מפראג (שם) על דברי רבינו שכתב דלר״י מברך אחר טיטול ראשון טרף נפשות לג) הלא כתב הרא״ש (פי׳ כד) דשתי כוסות הראשונות דקודם הסעודה משום דברים הבאים מחמת הסעודה מפני דין שלפני המזון בא להמשיך תאות המאכל ובכלל סעודה הן ולפיכך אין צריך לברך אחריהן ונפטרין בברכת המזון ג״כ הוא הדין נמי הירקות שבאין ג״כ להמשיך תאות המאכל כמ״ש התוספות בפרק ערבי פסחים (שם) אפילו אותן שבאים קודם סעודה נמשכין בכתוך הסעודה וברכת המזון פוטרתן ואמאי צריך לברך אחריהן טרף נפשות. ולא קשיא מידי דלהרא״ש ודאי שהסכים לדעת רש״ס דלגדתא והלילא לא הוי הפסק לענין ברכה דטיטול הוא הדין נמי דלא הוי הפסק אפילו לענין ברכה דכוסות אבל לר״י הוי הפסק אפילו לענין ברכה דשתי כוסות הראשונות אי נמי סברא ליה לר״י דירקות שקודם הסעודה לא נחשבו כ״כ להמשיך תאות המאכל אלא אם כן אוכל הסעודה מיד ולא דמי ליין דקודם הסעודה דממשיכין אפילו איכא שהות טובא קודם סעודה והתוספות לא כתבו דממשיכין הירקות אלא לגבי מרור שאוכל בתוך הסעודה עיי״ש בדף קט״ו (ע״א) בד״ה והדר אכל. אי נמי אפילו ר״י מודה דיין דתקינו רבנן למימר לגדתא והלילא על כוס שני לא הוי הפסק לענין ברכה דכוסות אבל לענין ברכה דטיטול ודאי הוי הפסק דאין ענין ברכה דטיטול שהוא בא להיכרא דמינוקות לגדתא והלילא ולפיכך הוי הפסק לדידיה. אבל הסמ״ג בסדר של פסח (עמוד מא קיא:) כתב בהדיא בשם ר״י שלא היה מברך טרף נפשות אחר טיטול ראשון ושכן נהג גם ר״ת ואולי ר״י האמיר בדבר שלא לעשות מעשה על פי עצמו אבל מדינא היה חייב לברך לפי פירושו בסוגיא: **ודע** שכתב הרשב״א בתשובה בסימן רמ״א שאחר אכילת המרור חייב לברך טרף נפשות ופוטר את המרור ואת הירק שאכל בטיטול הראשון ואין לברך טרף נפשות אחר הירק ואריך לומר דסברא ליה ג״כ כסברת רשב״ם דלגדתא והלילא לא הוי הפסק וכתב עוד הרב ז״ל לג*) שאם בירך לאחר הירק מיד טרף נפשות אז צריך לחזור ולברך טרף פרי האדמה ולאכול מרור ולחזור ולברך טרף נפשות עד כאן אבל ר״י ז״ל סובר דאין צריך לברך על המרור לא לפניו ולא לאחריו דדינו כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דאינם צריכים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם דברכת המוציא וברכת המזון פוטרתן: **ולענין** הלכה נראה בעיני שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים יאכל בטיטול [ראשון] כזית שאם כדברי הרמב״ם ודעימיה ויהא דעתו בשעת ברכת טרף פרי האדמה שלא לפטור המרור בברכה זו וממילא חייב לברך אחר טיטול ראשון טרף נפשות לדברי הכל ואח״כ כשיברך המוציא יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא ויחזור ויברך על המרור טרף פרי האדמה ועל אכילת מרור ויחזור ויברך אחריו טרף נפשות דאז יוצא ידי חובתו לדעת כל הגאונים ואין כאן חשוש ברכה שאינה צריכה מאחר שאינו עושה כן אלא לאפוקי נפשיה מפלוגתא וכן קבעו ההלכה אצל המבדיל על השולחן קודם נטילה דיכוין שלא להוציא היין שבתוך הסעודה כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ואז צריך לברך לאחר היין של הבדלה מעין שלש וצריך נמי לברך ברכה

נפשות רבות ולרשב״ם אין צריך לברך אחריו ולזה הסכים אדוני אבי הרא״ש ז״ל (הל׳ פסח בקצרה קלה ע״ג, שו״ת כלל יד סי׳ ה).[(ט) **ויקח המצה האמצעית**

בברכת המוציא אם כן אחר טיטול ראשון צריך לברך אם אכל כזית ולרשב״ם (קיד: ד״ה פשיטא) שסובר שהוא נפטר בברכת טרף פרי האדמה שצריך בטיטול ראשון א״כ אין לברך אחר טיטול ראשון דא״כ יצטרך לחזור ולברך טרף פרי האדמה בטיטול שני ולפי זה לא הוה ליה לרבינו לכתוב דלרשב״ם אין צריך לברך אחריו דמשמע שאם רצה לברך רשאי ואינו כן דא״כ נמצא שהוא מברך ברכה שאינה צריכה ואסור אלא כך הוה ליה לכתוב ולרשב״ם אין לו לברך אחריו. והרב המגיד (פ״ם ה״ב) כתב בשם הרשב״א (שו״ת ח״א סי׳ עב, רמא, מיוחסות סי׳ רא-רב) שאינו מברך אחר טיטול זה והכי נקטינן: **כתב** האגור (סי׳ תפא) מהר״י מולין (סדר ההגדה עמ׳ לו סי׳ יד, שו״ת סי׳ נח אות ח) הורה לחזר אחר כרפס לטיטול ראשון שקורין בלע״ז אפי״ו כי אינו מרור ויש סמך בלוקח לד] כרפס אותיות ס׳ פרך ששעבדו מצרים ששים רבוא אבל בפיטרוסיל״ו וקירבי״ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין שהוא אין מרור ולאחר שאילא כריסו ממרור בטיטול ראשון היאך יברך על אכילת מרור (עי׳ קטו.) וכשאין לו כרפס יקח כרתי פורי״ בלע״ז עכ״ל וכנראה שלא היה בקי בפירוש עולשין ולכך נסתפק שמא הוא פיטרוסיל״ו אבל אנו יודעים שעולשין הוא אינדיווי״א בלע״ז ואינו ענין לפיטרוסיל״ו (טז): **ויקח המצה האמצעית ויבצענה לשנים ויתן חציה לאחד מן הסבובים לשמרה לאפיקומן.** כ״כ הרא״ש

(טז:

ויקח המצה האמצעית ויבצענה לשנים. כ״כ הרא״ש וכ״כ בהגהות מיימוניות (פוף פ״ח אות ז) בסדר מהר״ם ושכן פירש רא״מ״ה

דרכי משה

(טז) **כתב** המרדכי ריש נוסח סדר הקצר שיסד (לג ע״ג) שיטבול כל הירק בחומץ. וכתב עוד (שם) דאין לעשות שני הטיבולין בזה אחר זה אלא יפסיק בהגדה בנתיים. וכתב מהרי״ל (סדר ההגדה עמ׳ קטו סוס״י לז) דיש נוהגים שלא לאכול שום טיבול באותו לילה רק שני טיבולים אלו לד*] :

פרישה

טיטול ראשון דאם כן יצטרך לחזור ולברך טרף פרי האדמה בטיטול שני ולפי זה לא הוי ליה לרבינו לכתוב דלרשב״ם א״צ לברך אחריו דמשמע שאם רצה לברך אחריו רשאי ואינו כן דא״כ נמצא שהוא מברך ברכה שאינה צריכה ואסור אלא כך הוי לי לכתוב ולרשב״ם אין לו לברך אחריו. כ״י: (ט) **ויקח המצה האמצעית** וכו׳. כתב הכל בו והמנהג לחלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה לעני בפרוסה אף כאן בפרוסה. ואין צריך לשבש ולומר כהא לחמא:

הגהות והערות

לג) עיין מ״ש בהערה כח* דלדעת ר״י גם בפחות מכזית מברך בורא נפשות: לג*) דהיינו הרשב״א (בית ארדים אות קמ): לד) עיין לעיל בהערה ט׳ על הב״ח: לד*) דין זה כתב הרמ״א בסימן תעו בהגה סעיף ב:

(סי׳ ג) והמרדכי בפרק ערבי פסחים (לח.) וכ״כ הגהות מיימון (דפו׳ קושטא פ״ם ה״ו, טעם הגדה אות ז) שכתב ה״ר מאיר (שו״ת דפ׳ ברלין עמ׳ 302 סי׳ ד) להן] ולא כספר המצות (עשין מא קיט:) והרוקח (סי׳ רפג) שפירשו לצלוע הראשונה: **ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם** (שפות יב לד) וכו׳. כ״כ הרוקח (שם): **כתב** הכל בו (הל׳ פסח יב) המנהג למלקה קודם שיקרא ההגדה כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא מה לענין פרוסה אף כאן בפרוסה (קטו:) ויש אומרים שהוא כדי שיראו התינוקות ושאלו מפני מה אנו מטמיעים המצה ועדיין לא אכלנו ויש אומרים כדי שלא יראו ויאכלו אותה תוך הסעודה בשוגג ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה ולפיכך מניעין אותה עכ״ל: **וחציה ישים בין שתי השלמות** וכו׳. כ״כ הרא״ש בפרק ערבי פסחים (שם): **ויגביה הקערה שבה המצות** וכו׳. שם (קטו:) למה עוקרין השולחן כדי שיראו התינוקות ושאלו וכתבו התוספות (ד״ה למה) והרא״ש (סי׳ כט) והאידנא שאולחנות שלנו גדולים וטורח לסלקן מסלקין הקערה שבה המצות כאילו אינם רוצים לאכול יותר וכ״כ רשב״ם (ד״ה אין עוקר) ח״ל והני מילי לדידהו דהוה להו שולחן קטן לפני מי שאומר ההגדה לבדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקים את הקערה שבה מצה ומרור ושני מבשילין לטוף השלחן ודי לנו בכך ויש שנוהגים להגביה את הקערה על הכף והגהתה מנס ואין כאן היכר לתינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ונותנה בקרן זוית כאילו כבר אכלו כדי שיראו התינוק ושאל דדמי לעקירת שולחן עכ״ל. וכתב בהגהות מיימוניות (דפ׳ קושטא פ״ז ה״ג) ובסמ״ק (בהגהות הר״ף סי׳ קמד אות ג) כשהוא מתחיל הא לחמא עניא יגביה הקערה ויעקרנה מלפניו ויתננה בטוף השולחן וכשמתחיל עבדים היינו יחזירנה לפניו. והרא״ש כתב בתשובה (כלל יד סי׳ ה) יגביה הקערה ויאמר הא לחמא עניא וכו׳ עד מה נשתנה ויקח הקערה שבה המצות ויצוה להסירה מעל השולחן כדי שיראה התינוק ושאל למה מסלקין הלחם ועדיין לא אכלנו וגם מחגין כוס שני כדי שישאל התינוק לפי שאין דרך למזוג שני כוסות קודם האכילה ואומר מה נשתנה וכו׳ וכן הם דברי רבינו:

ויבצענה לשנים ויתן חציה לאחד מן המסובין לשמרה לאפיקומן. ונותנין אותה תחת המפה זכר למשארותם צרורות בשמלותם. וחציה השני ישים בין שתי השלמות כדי שיפגע בשלמה תחלה כשיבוא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע. ויגביה הקערה שבה המצות [ז] ויאמר הא לחמא וכו׳ (יז) עד מה נשתנה ואז יצוה להסירה מעל השולחן

ומה שכתב ויתן חציה לאחד מן המסובין לשמרה לאפיקומן. נראה דהטעם הוא שמא יאכלו הכל בתוך הסעודה ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה: **ומה שכתב ונותנין אותו תחת המפה** וכו׳. כ״כ הרוקח: **ומה שכתב וחציה השני ישים בין שתי השלמות**. וכ״כ הרא״ש ולפי שהיה קשה לרבינו ז״ל למה יפסיק בין שני השלמות שבאים משום לחם משנה לפיכך כתב דהטעם כדי שיפגע בשלמה וכו׳ וממילא נמי לא קשה ישים החציה תחת שני השלמות דכיון דצריך לברך על החלי על אכילת מצה צריך שיפגע בה תחלה אבל במרדכי בסדר של פסח (לג ע״ד) כתוב וחלי מצה הנפרסת ישים על שני השלמות וכו׳ וכ״כ רבינו בסימן (תפ״ח) [תפ״ה] (רח.) על שם אנשי ארץ ישראל ונראה דטעמם משום דס״ל דכיון דאין מעבירין עד המצות צריך לפרוס הראשונה כדי לברך עליה (סי׳ תקכה עמ׳ 157) ולא כמ״ש בסמ״ג וברוקח דבולע העליונה היא הראשונה משום דאין מעבירין על המצות (עי׳ יומא לג. וש״נ) דאדרבה המצה הראשונה שהוא לברך ברכת המוציא היא על הראשונה אבל לבלוע המצה לשנים לעשותה פרוסה משום דכתיב (דברים טז ג) לחם עוני אין בזה מצה כל כך וכ״כ במרדכי בסדר של פסח שבהגהות (לח.). ומה שאין בולעין השליש היינו נמי משום דאין מעבירין על המצות שהרי אותה שבולעין צריך לברך עליה על אכילת מצה תחלה ואח״כ עושין הכריכה באותה שנשארה ולפיכך במצה הראשונה עושין מצוה הראשונה היא ברכת המוציא ובשנייה עושין מצוה שנייה היא ברכת על אכילת מצה ובשליש מצוה שלישית היא הכריכה. ומה שבולעין אותה קודם שיקרא ההגדה כבר כתב בכל בו הטעם כדי שיאמר עליה הא לחמא עניא דמה דרכו של עני בפרוסה. ובדברי הר״ן (כה: ד״ה מיהו) בשם רבינו האי גאון (עי׳ רי״ץ גיאת ח״ב עמ׳ קג) משמע דהטעם הוא משום דהא דאמרינן (ברכות לט:) הכל מודים דנפסח מניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע היינו דוקא כשהביאו לפניו פרוסה אבל אם הביאו לפניו שלמין אין לו לפרסה לכתחלה ולפיכך מקדימין לפרסה קודם ההגדה כדי שנשאר ברכת המוציא ימצאנה כשהיא פרוסה וכ״כ הרב המגיד (פ״ם ה״ו) בשם אחרים אבל הרמב״ם כתב שפורסים אותה בשעה שמברך המוציא ולא נהגו עכשיו כמותו: **ומה שכתב ויתן חציה לאחד מן המסובין לשמרה לאפיקומן**. נראה דהטעם הוא שמא יאכלו הכל בתוך הסעודה ולא יהיה לו עוד מצה משומרת באחרונה: **ומה שכתב ונותנין אותו תחת המפה** וכו׳. כ״כ הרוקח: **ומה שכתב וחציה השני ישים בין שתי השלמות**. וכ״כ הרא״ש ולפי שהיה קשה לרבינו ז״ל למה יפסיק בין שני השלמות שבאים משום לחם משנה לפיכך כתב דהטעם כדי שיפגע בשלמה וכו׳ וממילא נמי לא קשה ישים החציה תחת שני השלמות דכיון דצריך לברך על החלי על אכילת מצה צריך שיפגע בה תחלה אבל במרדכי בסדר של פסח (לג ע״ד) כתוב וחלי מצה הנפרסת ישים על שני השלמות וכו׳ וכ״כ רבינו בסימן (תפ״ח) [תפ״ה] (רח.) על שם אנשי ארץ ישראל ונראה דטעמם משום דס״ל דכיון דאין מעבירין עד המצות צריך לפרוס הראשונה כדי לברך עליה על אכילת מצה שהוא בא תוכה לגילה זה שזו היא מצוה הראשונה אבל ברכת המוציא שאינה כי אם ברכת הנהנין ואינה קודמת לעל אכילת מצה אלא משום דמדיר ושאינו מדיר קודם אינה מצוה כל כך לפיכך מניח הפרוסה על שני השלמות אך קשה דהא אמרינן (ברכות לט:) דנפסח הכל מודים שמניח הפרוסה בתוך השלמה ופירש רש״י בתוך השלמה היינו תחת השלמה וכן פירשו כל המפרשים ונראה דמהאי טעמא נמי כתב הסמ״ג (שם) דאע״ג דבולע לראשונה מניחה בין שני השלמות וי״ל דאינהו ס״ל דכשמניח הפרוסה על השלמה זהו בתוך השלמה וכך העתיק הב״י בריש סימן תע״ה (ד״ה ומ״ש שיש) בשם הרשב״א בתשובה (תשו׳ וחד׳ הרשב״א עמ׳ רמב) עי״ש: **כתב** במהרי״ל (סדר ההגדה עמ׳ קג סי׳ כא) דחלק הגדול יקח לאפיקומן ולא פחות מחציה דהיינו חלק הקטן וכ״כ מהרש״ל (שו״ת סי׳ פח) ונראה דהטעם הוא משום דראוי להחמיר לאכול אפיקומן שני דברים על פי פירוש רשב״ם (קיט: ד״ה אין מפטירין) אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח כמו שיתבאר לקמן בראש סימן תע״ז (סע׳ ה ד״ה ומנהגינו) לכן הצריכו ליקח חלק הגדול נראה לי ולא כמ״ש במהרי״ל (עמ׳ קטו סי׳ לא) משום מיעוט מצה ואכל על השובע וגם כדי שבעה דטעמים אלו אין להם יסוד כנ״ל: **ומה שכתב ויגביה הקערה** וכו׳. כ״כ הרא״ש בתשובה דמגביה משום שיאמר הא לחמא עניא וכו׳ עד מה נשתנה: **ומה שכתב ואז יצוה**

דרכי משה

(יז) **כתב** מה״ר אברהם מפראג דאין לשבש ולומר כהא לחמא או הא כלחמא אלא הא לחמא על שם המקרא (שמות טז לב) למען יראו את הלחם וגו׳. כתב מהרי״ב דיש לומר הא לחמא בלשון שמבינים הקטנים והנשים וכן עשה ר״י מלונדרי״ש תיקן כל הגדה בלשון לע״ז כדי שיבינו הקטנים והנשים עכ״ל והכל בו (סי׳ נ יג.) כתב דמנהג יפה הוא:

דרישה

[ז] **ויאמר הא לחמא** וכו׳. נדפס בגליון (עי׳ ד״מ אות יז) ואין צריך לשבש ולומר כהא לחמא כי לשון הפסוק הוא למען יראו את הלחם וגו׳ עכ״ל והוא מהגהות ר׳ אברהם מפראג ואע״ג שהפסוק למען יראו וגו׳ אמן שאכלו במדבר קאי ולא אמצות שאכלו במצרים מכל מקום מייתי שפיר ראיה כמו שכאן נאמר למען יראו את הלחם אף שלא מלחם זה אכלו כיון שממין הלחם [הזה] אכלו שייך לומר עליו למען יראו את הלחם ולא כלחם ה״נ דכוותיה במצה וק״ל:

הגהות והערות

לה] ועיין עוד פסקים ומנהגים מהדורת כהנא סימן תג ועמוד קעד ובתשב״ץ סימן צט:

דמרור מיתקא למלה וגזל פסול מ״כ לא יעקור ישראל המרור מן הקרקע כמו שכתוב סימן תרמ״ט [סעיף ו בהגה], ונראה לי דלא דמי, דהתם אסא מתקיים בקרקע משום הכי הוי כקרקע, עכ״ל. נראה לי דהכי פירושו, כיון דמרור כמטלטלין, וקיימא הנכרי ביאוש ושינוי רשות והוי שינוי רשות ביד הישראל, ומכל מקום צ״ע דהא קיימא לן [שבועות מב, ב] כל המעכב לקרקע הוי כקרקע, כמו שכתוב סימן תרל״ז סעיף (ב׳) [ג*], [1] וכל שכן כשנשרש בקרקע כמו שכתוב ביורה דעה סימן ו׳ סעיף ב׳, ועיין במו״מ סימן ל״ה [סעיף ו־ב] וסוף סימן (שע״ג) [קנג] [2], ואפשר דמיירי שהמרור כבר נתבשל כל צרכו ועומד ליתלש וקבירא ליה [3] כל העומד ליתלש כתלוש דמי:

מז [כא] **מצטרפים** [3ג] לכזית שהוא שיעור שלהם [כב] ואם אין לו חזרת [4] יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר שהם שנויים: הגה [כד] [5] ואם אין לו אחד מאלו ירקות יקח [כג] לענה **מז** [כד] או שאר ירק [5ד] מר [כה] [כו] [6] ומרוסקת יעשה עב זכר לטיט ואחר כך נותנין בו **מז** [כז] מעט [5ה] חומץ או יין [כח] אדוש זכר לדם. [כט] [7] ועושין המרוסקת מפירות שנמצאו בהם ישראל כגון תפוחים תמרים אגוזים רמונים שקדים [כח] [8] ונותנין עליו מבלין כגון קנמון חגורל יז [כז] הדומים [5ו] לתבן שהיו מגבלין בו הטיט:

ד ה [כח] [5ז] [כט] **נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון** [5ח] **(ז) ולא יברך על הנטילה** [5ט] [לא] ויקח (ו) נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון. דכל שטיבולו במשקה צריך נטילה. מכאן יש תומכה מגולה לאותן שאין נוהגין בכל השנה ליטול קודם שיאכל דבר שטיבולו במשקה, דמה נשתנה הלילה הזה מכל הימים שבשנה, ואם בא לטהר עצמו טפי בלילה זו, הוי ליה להזהר עכ״פ בעשרת ימי התשובה שנזהרים הכל לאכול פת של ישראל דוקא, אלא ודאי שאין כאן אלא מקרון זהירות ואין מדקדקים להשוות מילומיהם: **(ז) ולא יברך על הנטילה.** [5י] בטור [רעו, ב] כתב (והרא״ם) [והר״מ מרוטנבורג] [משב״ץ סימן לט] כתב שהאידנא אין צריך נטילה לדבר שטיבולו במשקה, ועל כן לא היה מברך על נטילת ידים על טיבול לאותן, וכן כתב בעל העיטור [בעשרת הדברות מלה ומרור קלד, ג]. ולא נהירא, וכן כתבו הגאונים שצריך לברך, וכן כתב הר׳ שמעיה [בדר הפסח] בשם רש״י [בפרדס עמוד מט]. והרוצה לנהוג ידי חובה עצמו לידי חיוב נטילה מצד אחר, כגון שיטול מים ויפסקנו. וטעם (הר״א) [הר״מ] לפי שאין הנטילה משום ברך תרומה כמו בלחם, אלא משום נקיות, והשתא אין אנו מהרין בנקיות, כמו שכתבו המוספות פרק ערבי פסחים [קטו, א ד״ה כל]. וכתב ב״י [שם ד״ה ומ״ש רבינו] שמה שכתב ולא נהירא אין דבריו נכונים, דכיון דפלוגתא היא אם צריך נטילה טוב שלא לברך, עכ״ל. עוד הקשה [ב״י שם ד״ה ומ״ש והרוקה] כמה שכתב הטור (יטול) [יטיל*] מים ויפסקנו, שדבר זה

[כא] מצטרפים לכזית שהוא שיעור שלהם [כב] ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון כפי הסדר שהם שנויים: הגה [כד] ואם אין לו אחד מאלו ירקות יקח [כג] לענה **מז** [כד] או שאר ירק מר [כה] [כו] ומרוסקת יעשה עב זכר לטיט ואחר כך נותנין בו **מז** [כז] מעט [כח] חומץ או יין [כח] אדוש זכר לדם. [כט] ועושין המרוסקת מפירות שנמצאו בהם ישראל כגון תפוחים תמרים אגוזים רמונים שקדים [כח] ונותנין עליו מבלין כגון קנמון חגורל יז [כז] הדומים [5ו] לתבן שהיו מגבלין בו הטיט: ד ה [כח] [5ז] [כט] **נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון** [5ח] **(ז) ולא יברך על הנטילה** [5ט] [לא] ויקח

מז **מז או שאר ירק מר.** כתב הש״ך ח״ל, בגמרא [פסחים לט, ב] מוכח דאינו יוצא רק בלא השנוים במשנה, ומה שכתב הגאון [סימן תמג] שיקח לענה, נראה שהוא מפרש דמרור הוא לענה, ולפי זה בשאר ירק מר יאכל בלא ברכה, ודברי הרב ל״ע, עכ״ל. ונראה לי שכיון האמת בכוונת האגור, דהרי האגור כתב כן בשם מהרי״ל, ח״ל מהרי״ל בתשובה [סימן נח אות ב], מי שאין לו לטוגית יש אומרים דהמוקדש בתשנה מוקדש למצוה, ושם האריכנה מינין מחברים בהגהות מיימוניות [ממן ומצה ז אות כ] בלשון אשכנז (כמו שכתבתי לעיל פ״ק ט—יא), ותשב״ץ [סימן לט] כתב ליקח ווירמ״ט בלשון אשכנז, דהיינו מרור דמתניתין [שם], וטעמא דהא איכא מאן דמהדר אמרירתא, לכן אי ליכא חזרת לכולא עלמא מרירתא עדיפא, ואגודה [פסחים סימן לה] כתב ליקח מערטו״ך דהיינו תמכא, ושמא בשביל דלא אתבריר דעולשין קורבי״ל, דבסדורים כתב ליקח קורבי״ל לטיבול דאשון, משמע דאינו יוצא בו ידי חובת מרור, עד כאן לשון מהרי״ל. ואגודה [שם], כתב ג״כ דמרור הוא ווירמ״ט, ודוגא דלענה הוא ווירמ״ט בלשון אשכנז. ובמנהגי מהר״ם קלאזבר [הלכות פסח סימן קיד הגה ב] כתב, מקום שאין לוקחין לענה שקורין ווירמיד״א או אחר דבר שהוא אחר, תשב״ץ [שם], עד כאן לשונו. אם כן סברא ליה דמרור דמתניתין כולל לכל הירקות המרים, וכן כתב רש״י בתוספת [שמות יב, ח ד״ה עלו] כל עשב מר נקרא מרור, אבל בגמרא [שם] לא משמע כן, וגם בסוכה דף י״ג [ע״ב] איתא [6ה] דאפילו מרירתא דאגמא [אין יוצאין*] מפני שיש לו שם לוז, דצריך שיהא שמו מרור בלא שם לוז, [6ו] וגם [ב]כוונת רש״י [נראה*] לומר שהכל קרוי מרור, אבל מכל מקום אין יוצאין אלא באותם שנקראים בשעת ממן תורה מרור, לכן אין לברך על אחר ירקות: **מז מעט חומץ.** ואם אל בשבת יתן בו המשקה מערב שבת (אגודה פסחים סימן לז). עיין סימן שכ״א סעיף י״ו [ובהגה] דעל ידי שינוי מותר לתת המשקה בשבת, דהיינו שיתן המשקה תחלה תוך הכלי ואח״כ התבלין: **יז הדומים לתבן.** שאין נידוכין הטיב והן אדומים (ב״י רעו, ב ד״ה ומ״ש ונותנין, בשם לוקח סימן רפד). ומהרי״ל [בדר ההגדה

ערך לחם למהריק״ש

סעיף ו בראש [נוטל ידיו]. יש אומרים שאם נטל ידיו לקדוש צריך ליטול פעם אחרת לטיבול ראשון ודוקא בעל הבית אבל אחר בני הבית לא:

חק יעקב

לאחויי כבוש במים, כיון שיש בו טעם מרור יוצאין בה. ובר מן כל דין כתבתי בספרי מנחת יעקב [כלל ג ס״ק ד] דעת כמה פוסקים דאין דין כבישה במים מעת לעת, אף על גב דלענין איסור קימא לן להחמיר, מכל מקום במרור (בזה) [בזמן הזה*] דרבנן, גם הוא חומרא דאתי לידי קולא שיאכלו כשהן כמושין, גם לא נמצא באחד מן הפוסקים ראשונים שכתבו בפירוש לאיסור בכבוש במים, ויש ראיה ברורה להתיר, על כן אין להחמיר, כן נראה לי. וכהאי גוונא י״ל לקמן סימן (תקכ״א) [תקכז] [סעיף ה], ע״ש: **[כא] מצטרפים לכזית.** דהוא כמו חצי ביצת תרנגולת, וצריך שיעור זה בשלימות מלבד הריווח שבין העלים, כדאיתא לקמן סימן תפ״ו [בהגה], ויש ליזהר בזה, דאם לא כן הוי ברכה לבטלה, כיון שמברך על אכילה ואכילה בכזית משמע. ומי שהוא חולה או איסטניס מותר ליקח לו מאיזה מין מרור שערב עליו ביותר, ואם אי אפשר לו כלל, עכ״פ יאכל מעט או יעלוס בפיו לזכר טעם מרירות בלא ברכה. וראוי לדחוק עצמו בכל יכולתו אף אם יכאב עליו, לקיים מצות חז״ל, וכמו שכתבתי לעיל סימן תע״ב ס״ק (כ״ב) [כג], ע״ש: **[כב] ועיקר המצוה בחזרת.** וכתב הב״י [ריד, ב ד״ה ומ״ש ועיקר] בשם הסמ״ק [סימן רכ בהג״ה] אפילו לקנות בדמים יקרים, דהיינו עד שליש במצוה. עיין במ״א [ס״ק יד] מה שכתב בשם מהר״י ווייל אם מותר לישראל לחתוך בעצמו המרור, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן תנ״ד ס״ק ו׳: **[כג] לענה.** עיין לעיל [סוף] ס״ק י״ח שכתבתי בשם האגודה שזהו המרור שהוזכר בש״ס: **[כד] או שאר ירק מר.** ומכל מקום אף שאי אפשר בענין אחר עכ״פ אין לברך רק על אלו המינים דקחשיב במתניתין, כיון דקתני אלו ירקות, וכן משמעות כל הפוסקים דדוקא אלו, וכן הסכמת הש״ך והמ״א [ס״ק טו]: **[כה] וחרוסת יעשה עב.** וכתב הרוקח סימן רס״ז ח״ל, ועושין החרוסת ביום ו״ו, ואם יזדא לעשות במוצאי שבת שהוא יום טוב הרשות בידו, כדאיתא בפרק ערבי פסחים דף קי״ו [ע״א] חרוסת מצוה ואינו מכשירי מצוה, עכ״ל. הנה מה שפסק דהחרוסת מצוה, היינו זכר לטיט ולדם, כמו שכתב הרב, והוא כדעת הרא״ש פרק ערבי פסחים [סימן כה]. וכן פסק הרמב״ם בספרו הי״ד [חמץ ומצה ז, יא] והטור סימן תע״ה, ואפילו הכי אין מברכין עליה לפי שבטל לגבי מרור, כמו שכתב הטור בסימן (תע״ב) [תעה], ודלא כמשמעות הרמב״ם בפירוש המשניות [שם פ״י משנה ג], ועיין בב״ח סימן (תע״א) [תעה] [ד״ה ואין]. ותימא גדולה על הלבוש, שבסימן תע״א סעיף ב׳ פסק בפשיטות שאין החרוסת מצוה כלל, ובסימן זה [סעיף ו] ובריש סימן תע״ה פסק להיפך כמאן דאמר שהוא מצוה, וצ״ע: **[כו] מעט חומץ.** לשון אגודה [פסחים סימן צז], ועל השלחן מקלשין אותו, ופסח שחל להיות בשבת צריך ליתן המשקה בו מערב שבת, ואם שכח יש לעשות ע״י שינוי, דהיינו שיתן המשקה תחלה תוך הכלי ואח״כ ישים בו החרוסת. כמבואר לעיל סימן שכ״א סעיף י״ו [ובהגה]. וכן כתב המ״א [ס״ק טז]. ועיין שם [סימן שכא] בט״ז ס״ק (יו״ד) [יא] דאוסר ליתן טחינת מצה אפויה לערבו עם יין או מי דבש בשבת אפילו ע״י שינוי, ואין דבריו מוכרחים, גם העולם אין נזהרים בזה: **[כז] הדומים לתבן.** ולא ידוכן היטב, כדי שיהיו ארוכין, ב״י [רטו, א ד״ה ומ״ש ונותנין]: **[כח] נוטל ידיו.** וכתב הט״ז [ס״ק ו] מכאן יש

ב. שם בגמרא:
ג. הגהות מיימוניות [שם פוס כ]:
ד. לישנא בסימן קנ״ח סעיף ד׳ [פוס רח]:
ה*. ב״י רעו, ב ד״ה ומ״ש רבינו:
ו. שם בגמרא דף (קי״ח) [קיד] [ע״ב]:

ציונים לרמ״א

ו*) דברי עצמו:
ז) אגור [סימן תמג]:
ח) טור [רעו, ב]:
ט) תוספות פרק ערבי פסחים [קטו, ב ד״ה כל]:
י) טור [שם]:

חכמת שלמה

(שם בהג״ה) **ואם אין לו אחד מאלו ירקות יקח לענה או שאר ירק מר וכו׳.** כ״כ, הנה נראה לפענ״ד שמוכר ליקח לטן שקורין רעפיך במדינתינו למרור, דהרי מפורש בתג״מ [פ״ק יא] ובתק יעקב [פ״ק יח] שתמצא הוא שקורין מרעפיך, ואם שנתבטלו קורין לקרין רעפיך, מכל מקום גם לרעפיך קורין רעפרס, ומ״כ שמיהם נקראים כן, רק לחיות מיכר ההפרש ביניהם קורין לזה מרעפיך ולזה רעפיך, אבל שורש שמיהם הוי אחד. והשכל נותן כן, כי בלשון נמי יש בו קיצור כמו בקרין, ומתלמו רק ושופו קצר, והוי דבר פרוף כמו קרין, והרי דעת הרמ״ם דבלמו הכי יוצאין בכל ירק מר, וכן דעת רש״י בתוס׳ כמו שכתב המג״מ [פ״ק עו]. ואין זה סותר לדברי המשנה [לט, ב], דר״ל דבשלמא בהני מינים של אכילת מצה דהוה מפורש בתורה גבי מצה״מ אבל ישראל דוקא בתמצה מינים שבוב פת ואינו לא הוי פת, וגם אין בהם לידי פיתות, ומצה בעינן שיהא לידי פיתות, לכן אין יוצאין רק בהני הנעשין במשנה [לה, ב], אבל מרור דאינו מפורש בתורה מה הוא, ולכן שייר פירש רש״י דמן התורה כל ירק מר נקרא מרור, רק שהז״ל מט אלו שהם מנויים במקומם שהם אמנם (רק)

לבושי שרד

(ד) שם בקבו״ז **דאפילו מרירתא דאגמא אין יוצאין מפני כו׳, כל״ל:**
(ה) שם **וגם בכוונת רש״י יש לומר, כל״ל:**
(ו*) ב״ז סק״ז **במור כתוב והר״מ מרוטנבורג כתב וכו׳ והטעם הר״מ מרוטנבורג כו׳, כל״ל:**

הגהות והערות

יד) תוקן בדפו״מ ע״פ מקור מיים:
טו) עיין מה שכתבתי סעיף ל׳ בהג״ה [ס״ק ג]: (בליון ס״א)
טז) בטורים הנפולים הוא בסוף אות ג, אך ענין זה שייך לאות ל, וכ״ה בעור הטלה:

עמוד נא] כתב שלא יהון לוטס ויהיו מרוכים: יח פחות מכזית. דאם יאכל כזית יהיה קפק אם יברך ברכה אחרונה (טור רטו, ג). לכן אם מיבע שאכל כזית לא יברך ברכה אחרונה: יט ומברך בורא פרי האדמה. קודם הטיבול, כדי שיהא עובר לעשיתן, והוא הדין במרור (מהרי"ל שם עמוד נא). וקשה דהא הברכה לא קאי רק על האכילה דמברך בורא פרי האדמה, והוא הדין גבי מרור, ול"ע: כ ויבצענה לשנים. דבעינן לחם עוני, דדרכו של עני בפרוסה: כא ויתן חציה. פירוש, פליה הגדולה (מהרי"ל שם עמוד קג ב"מ רטו, ג ד"ה ומ"ש ופליה): כב תחת המפה. ויש שנוטלין לוחה על כתפיהן זכר ליציאת מצרים: כג ויגביה הקערה. ואין צריך להסיר המצעות (טור רטו, ג): כד הא לחמא. ליתא דקרא דכתיב [שמות יח, לב] למען ירחו את הלחם אשר האכלתי אותם וגו'. ואין לשנות הנוסחא ולומר דהא לחמא או הא כלחמא (מהר"י ברונא, דרכי משה אות ז מטה משה סימן פרל). פירוש, דיש שאין רוצין לומר הא לחמא משום דאין זה אותו הלחם ממש שאכלו ישראל, ולכן מביא ראיה דכתיב בקרא למען ירחו את הלחם אשר האכלתי וגו', והרי אין זה הלחם שאכלו, שהרי אותו שאכלו כבר אכלוהו, אלא דוגמת הלחם, הכא נמי דוגמת הלחם. ומיהו אין זה ראיה, דהתם לקח לגנאה מן ג"כ שייך שפיר לומר את הלחם אשר האכלתי, דהא נשתייר מזמן ההוא, אבל הכא אנו אוכלין מצות מדשות ואין שייך לומר הא לחמא וכו', לכן האומר הא כלחמא או הא לחמא לא הפסיד: כה יצוה להסירם. ועכשיו לא נהגו להסירם, משום דאין היכר לאיכוקות בזה, דידעינן שאלו הדברים לא ניתנו על השלחן לנוהר אכילה. אבל בזמן הגמרא היו רגילין לעקור השלחן: כו וישאלו. ואמרו להם שאין רשאין לאכול עד שיסברו ביציאת מצרים. ולכן אין ליתן שום מנה על השלחן עד אחר הסדר (מהרי"ל שם עמוד קד):

ק. הרא"ש שם [סימן סה] (ר"י) שאר פוסקים [שרי"ם הרשב"א המיוחסים לרמב"ן סימן רכ; הגהות מיימוניות פרק ומצה ה פוס ז] ומשובם מהרי"ל [סימן סה; סימן נם פוס ב] כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא דפוסקים בברכה אחרונה:

קא. עור רטו, ג בשם רבינו תם הובא בתוספות שם קיד, ג ד"ה מעבל ובשם הרא"ש שם; רשב"ם שם ד"ה מעבל; מרדכי שם לא, ג; אמ"ג עשין מא קיט, ג; ה"ר יחיאל הובא בהגהות מיימוניות שם פוס ג; ספר התרומה סימן רמב:

ר. הרא"ש [שם סימן ג] והמרדכי [שם] ושאר פוסקים [הגהות מיימוניות קוסטא ה, ו ובשם ההגדה פוס ז בשם מהר"ם מרוטנבורג דפוס בגלין עמוד 302 פוס ד]:

ש. יח עור [רטו, ב] והרוקח [סימן רפג]:

ש*. רא"ש שם:

ת. הרא"ש בתשובה [כלל יד סימן ו] ושאר פוסקים [הגהות מיימוניות דפוס קוסטא ג, ג; אמ"ק סימן קמד הגה פוס ג]:

ת. שם בגמרא דף קע"ו [ע"ב] וכן שיטת התוספות [שם ד"ה לאכה] והרשב"ם שם [ד"ה ואין; רא"ש שם פ"י סימן כט; הגהות מיימוניות שם; אמ"ק שם]:

ציונים לרמ"א

כ) כל בו [סימן נ יב, ל] ומהר"י ברונא [הגה כדרכי משה פוס ז]:

לבושי שרד

(יח) שם פק"ח ומברכה אחרונה בפרור אלא, כנ"ל יח):

הגהות הסמ"ע

פשיף ו ויתן חציה. וכסדר של מהרש"ל [שרית סימן פח] שחלק הגדול יסמין:

מינו מביאו לידי ברכה על נטילה ידים לפי דברי הרא"ש [ברכות פ"ט סימן כב] בסימן ז'. ולי נראה דהטור לא כתב ולא נהירא על הברכה, אלא על מה שכתב שאין בזמן נטילה, גם בזמה שכתב הרוגה לנאת ידי פקק הוא קאי על הנטילה לא על הברכה, כי אם נאמר שאין צריך נטילה לזה, נמצא שיש איסור לנטילה דהוי כנפי רוח, כמו הנוטל ידיו לפירות הרי זה מנפי הרוח [פולין קו, ל], משום שאין צריך שם נטילה, הכי נמי בזה, על כן כתב שיבא עצמו לידי נטילה ע"י שפשוף, וממילא מיבא בברכה על נטילה ידים כיון שדבר שטיבולו במשקה יש בו דמיון לחם, ממילא מי שהטיל מים ושפשף וכא לאכול דבר זה הכל מודים שיש כאן מיבא נטילה כמו בלחם בלא שפשוף, וזה מודים כולי עלמא כיון שיש ברפי למעליותא דמיבא נטילה, והוי כמו רוחה לגמרא בסימן ז' [פפיף ל]. אבל מכל מקום שפיר הכריע ב"י ושו"ע שלא לברך בזה, ולא להשגיח במה שכתבה ברכה זו בכל הסידורים, וכן כתבו התוספות בפרק ערבי פסחים דף קט"ו [שם בפוף הדבור] דהמברך מברך ברכה לבטלה, ובכל הסדרים כתוב לברך על הנטילה, ואין נראה, עכ"ל. ומאחר יש לתמוה שכתב שבלילה זו משום חומרא הרגל יש לברך, ובכל השנה כתב הוא עצמו בסימן קנ"ח [ד"ה ולאו] שאין לברך, ודבר זה אינו נכון כלל לחייב ברכה בזמן אחד יותר מחבירו, על כן אין לברך כלל כמו בכל השנה. וטעם מיבול זה פירש רש"י [שם קיד, ל ד"ה אבל] ורשב"ם [שם ד"ה אבל] משום היכרא, לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם הסעודה, והמיבוקים ישאלו על זה. ונראה המשובה יהיה להם דאי לא היה מבטל אלא השני דמרור לא היה מכר דהוא משום מצוה, אלא כדרך בני אדם לבטול מוך הסעודה, על כן תקנו לבטל קודם הסעודה דבזה מרמזין שאין הטיבול בא מחמת הסעודה, והוא סימן לטיבול השני שהוא ג"כ אלא מחמת סעודה אלא מצוה הכתוב, כן נראה לי לפי דברי רש"י ורמב"ם [ממן ומצה ה, ב]: (ח) פחות מכזית. לפי שאם יאכל כזית יתחייב לברך ברכה בפשוט, ויש פלוגתא בזה אם חייב לברך ברכה אחרונה על מיבול ראשון, על כן טוב שיאכל בעניין שלא יהא בו חיוב כלל. והפלוגתא היא בין ר"י [תוספות שם קטו, ל ד"ה והלכ] לרשב"ם [שם קיד, ג ד"ה פשיטא], דר"י [קבירא ליה*] דהגדה והלל הוי הפסק בין המיבול להסעודה, כמו שכתוב לענין נטילה שלריך ליטול ידיו לסעודה כמו שכתבתי בסעיף ל' [פ"ק ל], הכא נמי לענין ברכה אחרונה על המיבול, ואין ברכת המזון של הסעודה פוטר אותה. אבל הרשב"ם סבירא ליה כפי שפירש הרא"ש [שם פ"י סימן יט] דדוקא לענין [נטילה*] משום ההגדה הפסק, דדלמא נגע [במקום*] המטונף בידיים, אבל לענין ברכה אחרונה לא, כמו שאין צריך לברך בורא פרי האדמה על המרור מטעם דנפטר בברכה זו שעשה בטיבול הראשון, הכא נמי לענין ברכה אחרונה של המיבול (ה"ל) [הל*] פטור ממנו דשייך להסעודה, וכאלו אכלו בתוך הסעודה. ור"י סבירא ליה דלאו משום טעם זה פטור מן בורא פרי האדמה (יח) ומברכה אחרונה במרור, אלא דהמרור עצמו שייך להסעודה ונפטר בהמוציא ובברכת המזון, אבל מיבול ראשון אין שייכות להסעודה משום הפסק הגדה והלל. ונראה דבפלוגתא זו שייכא עוד פלוגתא לענין ברכה אחרונה של כוסות הראשונות, דלר"י צריך לברך ולרשב"ם אין צריך לברך: (ט) מה נשתנה. כ) עטור [רטו, ב]

ערך לחם למהריק"ש

בה המצות וכו'. ויהיגון להגיהה על דאמי המיעוקים:

ביאור הגר"א

[לב] פחות מכזית. כיון דאינו נוטל אלא להכירא. ומברכין על פחות מכזית, כמו שכתבו תוספות בפרק ב' דסוכה [כו, ב ד"ה ולא] בשם הירושלמי [ברכות פ"ו הלכה א], וכמו שכתוב ברש פרק ו' דברכות [לה, א], ולא יטול כזית. ועיין ט"ז [ס"ק ח]: [לג] ומברך. גמרא שם [פסחים קיד, ב]: [לד] ואינו מברך אחריו. ר"ל, אפילו אכל כזית, וכנזכר לעיל [ס"ק לב], והוא ממה שכתוב שם קט"ו א' מעיקרא כו' בלא ברכה, אלמא שברכה ראשונה פוטרתו. ועיין רשב"ם קי"ד ב' ד"ה פשיטא כו', ועיין תוספות קט"ו א' ד"ה הדר כו' דפליג על רשב"ם והו' יוסף טוב עלם [יצר לשבת הגדול המתחיל אלהי הרחמנות]. אבל הרא"ש שם [פ"י סימן כה] מפרש כרשב"ם, וקושית תוספות ממה שכתוב שם ב' דאגרתא והלילא הוה הפסק, דוקא לענין נטילת ידים, אבל לא לענין ברכה, דאף חבירים שעקרו לא הוה הפסק כשהניחו מקצת חבירים [פסחים קב, א], ועיין תוספות ק"כ א' ד"ה ועקרו כו'. וכתב בסדר הפסח [להרא"ש קלה, כ-ג] דנפקא מינה לאלו הפירושים לענין ברכה אחרונה, ועיין תוספות ק' ב' סוף ד"ה ידי יין כו'. ונראה דאולי לשיטתיהו, ובפלוגתא דסימן תע"ד. ועיין רא"ש שם סימן כ"ד ולא נהירא לי כו' דשאני ברכת המזון דהוי כו' אבל אם עמד כו'. ועיין תוספות ק"ג ב' ד"ה רב ואם תאמר כו' ולמאי דפרישית כו', ועיין ר"ן [שם כד, א ד"ה ולענין]. וכן כתב ט"ז [ס"ק ח]. ולפיכך פסק השו"ע יפה הוא לשיטתו. אבל לדעת הרב שם [סימן תעד] גם כאן צריך לברך: [לה] ויקח פצה. כנזכר לעיל [ס"ק יא] מה עני כו'. ואמר האמצעית, כמו שכתוב בברכות [לט, ב] ושבת שם [קיח, ב] פרוסה בתוך השלימה, ועיין מה שכתבתי לעיל בסעיף ד' [שם]: [לו] ויתן חציה. ששתי אכילות שאוכל לשם מצה יהא בפרוסה: [לז] ויגביה. כמו שכתוב [פסחים קטז, ב] מצה צריך להגביה. ועיין הגהות מיימוניות סוף הלכות חמץ ומצה [פ"ו אות א], ע"ש: [לח] [והנה] ויאמרו בלשון כו'. כמו שכתוב [שמות יג, ח] והגדת כו': [לט] [שריש] ואז יצוה. שם [קטו, ב] לסה

אוצר מפרשים

ז (פשיף ו בהגה) שמבינים הנשים. כאמת אין הנשים חייבים באמירת ההגדה, שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, אף שהיו באותו נס, דשעם זה לא שייך כמצה דאורייתא. ולא יהא אלא סוכה, אף שהם היו ג"כ מכוסים בענן. אלא היזכא דיקן הוא להגיד להם ניסים ונפלאות ה', עיין תשובות בית דוד [אר"ח] סימן רנ"ו: (אשל אברהם, ב)

[ע"ש אם הסולבים בלבד יכולים לבוא לידי הוצאה שאינו, ומכם שקבלו
ולא לא, ולא ולבד אינו אינו אינו

מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח. ועל כל פנים מענגו בלחם טוב, ודגים ובשר ויין. התענוג של לחם הוא לחם משנה, משנה כמשמעו ומשונה בטעמו, ישתנה למעליותא[כד]. ומצאתי, צריך ליזהר בכל סעודה מג' סעודות שיהיה לו בשר ודגים ויין[כה]. ויש רמז בתיבות האלו, כי ראשי תיבות שלהם, דהיינו ב.י.ר. — עולה במספר קטן ז'. וכן אמצע תיבות שלהם, דהיינו ש.י.ג. — עולה גם כן במספר קטן ז'. וכן סופי תיבות, דהיינו ר.ן. — עולה גם כן ז'. ונודע כי שער השביעית הוא המובחר, ושבת שהוא יום ז', ראש לכולם (זוהר ח"א דף רס"ה ע"א). וג' פעמים מספר רומז לג' סעודות. על כן נראה ראוי לנהוג גם כן בסעודה שלישית בלחם משנה כדעת קצת הפוסקים (סמ"ג מ"ע כ"ז, טוש"ע סי' רצ"א ס"ה). ואמרו רבותינו ז"ל (שבת קיח ב) כל המענג את השבת, ולא אמרו כל המענג בשבת, כי האדם לא יהיה כוונתו על עצמו לענג, רק יעשה העונג בשביל כבוד השבת. זהו 'וקראת לשבת ענג' (ישעיה נח, יג) שתקרא להשבת ענג. כענין מי שמזמין אורח חשוב וגדול שעושה סעודה לכבודו, ובלא האורח היה קשה עליו ההוצאה והתענוג. וכן פירש הזוהר (ח"ב דף מ"ז ע"א) וקראת לשבת דיזמין ליה לפתורא מתתקנא כדקא יאות במיכלא ובמשתיא וכסות נקיה. ועל כן, אותן הממלאים בטנם כסום וכפרד אין הבין לילך אחר הערב ורווחא לבסימא שכיחא, ואחר כך מרוב מאכלים נופלת תרדמה עליהם ומכלים מוחם, אלו אין נקראים מענגים את השבת, אלא הם מענגים את עצמם בשבת. על כן יכלכל דבריו במשפט. והחכם עיניו בראשו, כשישב לאכול בבוקר, אף על גב שיאכל וישתה כראוי, אין הכוונה למלאות בטנו, כי לא מנוחה ועונג יקרא לזאת, אלא איבוד המאכל והגוף גם הפסד לנפש, שלא יוכל לעמוד על עמדו מרוב שביעתו כדי לעסוק בתורה ובמצות, כאשר ביארנו.

לז. אבל הענין הוא, שיאכל וישתה בשמחה ובטוב לבב, מאכל טוב ויפה מוטעם ומתוקן קל העיכול, מעט הכמות ורב האיכות, ובלבד שלא ימלא כריסו. וישתה כ' ג' כוסות של יין לשמח את לבו, הכל לפי מה שהוא אדם. ויקום מתוך שמחת אכילתו לקבוע לימודו, או יישן מעט לנוח ראשו ואבריו, ואחר כך ישב ללמוד נושא ונותן בעומקה של הלכה כפי השגתו והבנת שכלו, עד שיגיע זמן המנחה ויתפלל תפלתו כראוי, ויפטר לשלום.

ויתקן מאכל שלחנו לאכול סעודה שלישית, ויאכל אותה בשמחה ובטוב לבב לקיים 'וקראת לשבת עונג', וימשוך בה זמן הראוי לה, ויזכיר דברי תורה בתוך השלחן כאשר כתבנו. ויברך על מזונו בכוס של יין, ויפטר לשלום ללמודו או לבית הכנסת לסדר שירות וחמירות, לנורא תהילות, יתברך ויעלה, הכל לפי המקום ולפי הזמן. וכן כתב האבודרהם בשם חכם אחד (דיני שלש סעודות, בשם הרב ר' משה כהן), שזה טעם אחר על דרך הנגלה מה שציוונו השם יתברך לאכול שלש סעודות, כי אז לא ימלא בטנו כשידע שיש לו עוד סעודה לאכול, והחכם עיניו בראשו. אמנם כשידע שלא יהיה עוד סעודה, אז ימלא בטנו ומוחו מזוהם ונופל לתרדמה ומבטל מהתורה ומהדביקות, כי שבת קודש הוא ויתדבק בקדושה.

לח. ולאכול שלש סעודות בשבת. דהכי דרשו ז"ל פרק ט"ז ממסכת שבת (קיז ב), מדכתיב תלתא 'היום' במאכל שבת. 'ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה' (שמות טז, כה). ופירש רש"י, תלתא היום, למנין שלש סעודות בא, עד כאן. משמע מלשונו דדבר תורה הוא. ועונש המבטל סעודה אחת משלשתן גדול. ובזוהר פרשת פקודי (דף רנ"ב ע"ב), בהיכל הזכות אמרינן דכל שלחנות של ישראל מסדרין המלאכים באותו היכל כשנכנס השבת, ואלף אלפין ורבוא רבבן ממונין על השלחנות ומשגיחין איך סדרו עונג שבת, וחיה אחת על ארבעה שרפים, אם ראה השלחן בכל מיני עונג, מברך השלחן 'אז תתענג על ה'' (ישעיה נח, יד), 'אז תקרא וה' יענה' (שם שם, ט), 'אז יבקע כשחר אורך' (שם שם, ח), 'הנה כי כן יברך גבר' (תהלים קכח, ד), וכל המלאכים עונין אמן. וכשלא ענג השבת, דוחין אותו השלחן חוצה למקום הנקרא 'נגע' הפך אותיות 'ענג', ומקללין אותו 'ויאהב קללה ותבואהו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו' (שם קט, יז), 'ינקש נושה לכל אשר לו' גו' (שם שם, יא), 'אל יהי לו משך חסד' גו' (שם שם, יב) רחמנא לשיזבן, עד כאן. לכן החרדים אל דבריו, יזדרזו.

לט. ובוצע על שתי כברות. זה לשון בית יוסף סימן רע"ד, פרק כל כתבי (שבת קיז ב) ופרק כיצד מברכין (ברכות לט ב), רבי זירא בצע אכולא שירותא, אמר ליה רבינא לרב אשי והא קא מתחזי כרעבתנותא, אמר ליה כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא. ופירש רש"י (שם), אכולא שירותא, פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה. והרשב"א כתב בפרק כיצד מברכין (שם), שאינו מחוור בעיניו פירוש זה, אלא הכי פירושו, בצע על כל הכברות המונחים לפניו לאכול. וכן פירש רבינו האי (הובא ברשב"א) וזה לשונו, אי מברך אינש בשבת אתרתי ובוצע חדא ברב כהנא שפיר דמי, ואי בצע לתרווייהו אפילו לכולה שירותא כרבי זירא שפיר דמי, עד כאן. ורבינו כתב כפירוש רש"י. וגם הרמב"ם כתב בפרק ז' מהלכות ברכות (ה"ג) כדברי רש"י. והר"ן כתב בפרק כל כתבי (שבת קיז ב) שני פירושים, עכ"ל. ולא הכריע בספרו. אכן דברי הרשב"א נכונים. וזה לשון חידושי הרשב"א במסכת ברכות פרק כיצד מברכין (בברכות שם), רבי זירא בצע אכולא שירותא. פירש רש"י ז"ל, פרוסה גדולה שהיה די לו לכולה סעודה, ואינו מחוור

יד רמ"ה

כד. שני הפירושים הם עפ"י מ"ש במכילתא שמות ט"ז ה: והיה ביום הששי וגו', והיה משנה לחם משונה, או אינו אלא לחם כפול, כשהוא אומר שני העומר לאחר הרי לחם כפול אמור, הא מה ת"ל לחם משנה, לחם שהוא משונה , הא כיצד, בכל יום היה בא עומר אחד ובשבת שני עומרים, בכל יום היה ריחו נודף ובשבת היה ביותר, בכל יום היה מחוהב ובשבת ביותר.

כה. מ"ש רבינו 'שיהיה לו בשר ודגים', הוא עפ"י דברי הסמ"ג מ"ע ל'. וי"ין בכל סעודה', הוא עפ"י דברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ל ה"ט.

בעיני, דלא הוה ליה למימר אכולא שירותא, אלא 'בוצע לכולה שירותא'. ועוד, דאם כן היכי פריך מחזי כרעבתנותא, אדרבה היינו עין יפה רעלה אמרו בעל הבית בוצע. ועוד, רבר הלמד מעניינו הוא דאמר צריך לבצוע על שתי ככרות. אלא ודאי הכי פירושו, בצע על כל הככרות המונחות לפניו לאכול, והא ודאי מיחזי כרעבתנותא, והיינו נמי דאמר רב אשי בתר הכי, כי הוינן כי רב כהנא, הוי שקיל תרתי ובצע חדא. וכן פירש רב האי גאון ז"ל וזה לשונו, אי מברך אינש בשבתא אתרתי ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי, ואי בצע להו לתרווייהו, אפילו לכולה שירותה כרבי זירא שפיר דמי, ער כאן. וכן אני נוהג. אחר כך מצאתי שגם הגאון מהרש"ל נהג כן והגאני הדברים, ומכל מקום לסעודה שלישית איני בוצע אלא על אחת מהן.

מ. וזה לשון כנפי יונה, חלק ב' סימן ג', בכל סעודה מסעודות שבת, ושל מוצאי שבת בכלל, צריך להבריז תחלה 'אלו סעודתא מהימנותא שלימא', ומסדר על שלחנו י"כ ככרות. בסעודה של ערבית, יאמר 'דא סעודתא דחקל תפוחין קדישא וזעיר אנפין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה'. וסעודה זו היא כנגד יצחק בעל ההנהגה בשמטה הזאת, ובזכותה ניצול האדם מחבלי משיח. שחרית, מסדר ח' ככרות, ואומר 'דא סעודתא דעתיקא קדישא וזעיר אנפין וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעדא בהדיה'. והיא כנגד אברהם סבא חסידא, ובזכותה ניצול מדינה של גיהנם. במנחה, מסדר ארבעה ככרות, ואומר 'דא סעודתא דזעיר אנפין וחקל תפוחין קדישין ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדיה'. והיא כנגד יעקב אביהם של שבעים נפש, ובזכותם ניצול ממלחמת 'גוג ומגוג' — בגימטריא ע' אומות. ובכל סעודות אלו, לא נקיט בידיה אלא תרתי כברות, ומכוון ומנח להו על גבי תרי אחרינא ערבית ושחרית ומנחה, עליונות כנגד י"ו, תחתונות כנגד ה' ה', ולעולם הוא בוצע מן הכבר הימנית. אחר ההבדלה במוצאי שבת, מסדר שלחנו עם שני ככרות ולא נקיט בידיה אלא חדא, ואומר 'דא סעודתא דדוד מלכא', ובזכותה ניצול מחיכוט הקבר. מספר כל הכברות כ"ו, כמספר אותיות השם ברוך הוא, עכ"ל.

מא. ראוי לכל סעודה להיות תרי מראני אסא להריח בהם, כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת לג ב) בעובדא דרבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בריה, כד נפקו ממערה, חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מראני אסי ורהיט בין השמשות, אמרו ליה, הני למה לך, אמר להו לכבוד שבת. ותסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה, חזי כמה חביבין מצות על ישראל. ואף על גב דמדליקין ב' נרות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, מכל מקום ירא שמים יוצא ידי שניהם, וגם מזה אל ינח. וגם בהדלקת ב' נרות, יש עוד טעמים אחרים. וכן ראיתי המדקדקין נוהגין כן בתרי מראני אסא, מאחר שמחכר בגמרא.

מב. כתב הכל בו סימן ל"א, אין אוכלין מבעוד יום כל כך, כדאמרינן (שבת כג ב) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר, עד כאן. וז"ל תשב"ץ סימן א' (מנהגי המהר"ם), מהר"ם היה רגיל לעולם בליל שבת לאכול עם שקיעת החמה, ואינו ממתין ממש עד הלילה וגם אינו אוכל מיד כשבא מבית הכנסת כעוד היום גדול, כמו שרגילין לעשות בנישואין כשהולכין לבית הכנסת בעוד היום גדול, אלא אוכל עם שקיעת החמה, עד כאן לשונו.

הגה"ה

וכן מצאתי כתוב, איך שמהר"ם נהג שלא אכל בימי הקיץ עד סמוך לשקיעת החמה. והמיא ראיה גם כן מהך דלא יקדים ולא יאחר. וכן כתב גם כן מהר"ר ליב בצלאל בספר גבורות ה', פרק מ"ח דף כ"ו, עיין שם. והמיא ראיות גדולות. וזה לשון ספר מסידים סימן רס"ט, מי שאכל מבעוד יום בערב שבת, כגון שיצאו מבית הכנסת ולא גרלו שלשה כוכבים, כיון שמבעוד יום גמר סעודתו, יאכל לאחר צאת הכוכבים כשיעור שיברך ברכת המזון כדי לקיים מצות ג' סעודות בשבת, כי איך יעלה לג' סעודות מה שאכל מבעוד יום כו', עיין שם שהאריך.

מג. אם כבה הנר, אסור לומר לנכרי להדליק בשבילו. וכן במוצאי שבת סמוך לחשיכה קודם שיתפלל. וזה לשון רמ"א סימן רע"ו (ס"ב), יש אומרים דמותר לומר לנכרי להדליק לו נר לסעודת שבת, משום דסבירא ליה דמותר אמירה לנכרי אפילו במלאכה גמורה במקום מצוה, שעל פי זה נהגו רבים להקל ברבר לצוות לנכרי להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול, עכ"ל. ואני אומר, דבמקום שאין צורך גדול, פשיטא ופשיטא דיש ליזהר, לפי שהוא איסור גמור לרוב הפוסקים, ולא שייך חומרא רק הוא איסור. ובמקום שהוא צורך גדול, יש להחמיר. וכן ראיתי נוהגים בקהילות חשובות, שיושבים חשיכה במוצאי שבת אפילו בסעודת חתונה עד אחר שאמרו הקהל ברכו ואז מדליק מי שהתפלל. ואתם בני יצ"ו תזהרו מאד, מאחר שרבים מתפרצים ומקילים.

מד. עונתן של תלמידי חכמים פסוקה, מליל שבת לליל שבת. כמו שדרשו רבותינו ז"ל בפרק מרובה (ב"ק פב א), 'אשר פריו יתן בעתו' (תהלים א, ג) זו היא עונתן של תלמידי חכמים מערב שבת לערב שבת. (כתב הרא"ש בסוף פרק מרובה (ב"ק פ"ז סי' י"ט) רמז לעונה דליל שבת, דבתיב (שמות לא, טז) 'ושמרו בני ישראל את השבת' ראשי תיבות 'ביאה'). וכן הוא בטור אורח חיים בסימן ר"פ. ומלת 'ושמרו', כמו 'ואביו שמר את הדבר' (בראשית לז, יא). והכוונה, שמסרס את עצמו כל ימי החול ושומר הביאה לשבת (ב"ח סימן ר"פ), והסוד 'כה אמר ה' לסריסים' וגו' (ישעיה נו, ד) שמסרסין בנזכר. והצדיק המזדווג בחול, הבן היוצא מאותו הזיווג הוא צדיק ורע לו, לפי שנעשה בימי הרעה. '(כי) שער החצר הפנימית... יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח' (יחזקאל מו, א), כי אז נפש יתירה והזיווג יפה. מצאתי בשם האר"י ז"ל[כו], ואיתא

כו. כן איתא בספר רבינו בחיי פ' קדושים אות ב'.

אינו פוגם שצריך לברך עליו בורא פרי הגפן השותה ממנו אחר זה, אבל אין עושין ממנו ברכה שטעונה כוס משום שירי כוסות. ואמר רב הלאי גאון ואפילו מיא בגומי פסילי לממזג בהו כסא דקדושא ואבדלתא ודברכתא. מיא דפורצאני שקורין אייגרש יש אומרים דהוו כיין ומקדשין עליו דאפשר דליכא חמרא דמתערב במים, ואם גרעיניו נשארו שלימים ומתבקעין והוי כיין מזוג כל זמן שהוא אדום ויש בו טעם יין ואפילו לא הוציא כדי מדתו.

נכפל בארחות חיים הל' שבת דין קדוש היום אותיות א—ד

ועיקר הקידוש בלילה ואם לא קדש בלילה מקדש והולך כל היום כלו אבל מברך תחלה קידוש היום שכן אמרו[731] כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום עדיף. וכתב בתוספות שאין אומר ויכלו ביום לפי שבלילה היתה גמר מלאכת השם. ואסור לטעום כלום קודם הקידוש בין בלילה בין ביום לדברי הכל ואפילו המים[732], אבל הר"מ ז"ל[733] מתיר במים, והרז"ה כתב דקידוש דיממא דרבנן ואי טעים מקמיה מדי לית לן בה.

תקל

נכפל בארחות חיים הל' שבת דין שלש סעודות סעיפים: א,ד,ו. וראה במיוחסות סי' רי

דיני שלש סעודות

חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת בערב שבת ואחת בשבת בשחרית והאחרת אחר המנחה שכן כתיב[734] אכלוהו היום וכו' ובתרגום ירושלמי מן יומא הדין אנא ידע דבר ישראל חייב למיכל תלתא זמנין בשבתא חדא ברמשא וחדא בצפרא וחדא בערביתא, אי נמי לאפסוקי בין מיכלא למיכלא. ואמרו ז"ל[735] כל המקיים שלש סעודות ניצול משלשה פורעניות דכתיב בכל חד מנייהו יום (יומו)[736] של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג. והר"מ ז"ל היה רגיל לבצוע בסעודה שלישית בשתי לחמים וכן על כולם. ויש אומרים שאם לא יוכל על שתי ככרות שדי לו באחת שלם, שכך מוכח במכילתא[737] שביום ששי היה יורד להם המן[738] משנה שני העומר לאחד ומכל עומר עשו שני לחמים הרי לשני עמרים ארבעה לחמים, אם כן לא היו פורסין על שני לחמים שלמים כי אם בערב שבת ובשחרית, ובמנחה נשארת אחת שלימה שהרי היו אוכלין מהם ביום הששי. ואינו צריך לבצוע בשתיהן כי אם באחת. ויש נוהגין לבצוע מהתחתונה ולא מהעליונה ואנו נהגנו לבצוע מהעליונה. ורבא[739] דבצע אכולא שירותא[740], פירש הר' שמעון[741] משום דלחם משנה קא דריש שתהא אפילו הבציעה פי שנים משאר ימות החול. וכתב בתנחומא[742] כל מילי דשבת כפול, שני כבשים, מזמור שיר, לחם משנה, זכור ושמור. ונראה שהמנהג על זה להדליק שתי נרות, וכך כתב הרא"ש ז"ל. ואין ראוי להפסיק סעודת שחרית כדי לעשות שתי סעודות ליפטר מדין שלש סעודות, אלא סעודה שלישית עד לאחר מנחה אלא אם כן בערבי פסחים, וכן נמי כתב הר"מ במז"ל[743]. וביאר עוד שמי שמצטער לאכול כביצה פטור משלש סעודות. וכתב הרא"ש ז"ל ורבו הדעות מהחכמים איך יעשה המוציא, והטוב והנכון לעשות כרב הונא[744] דנקיט תרתי ובצע בחדא, פירוש דנקט לזכר לחם משנה ובצע חדא זכר שהאחד לבו ביום והשני מתקיים למחר ולא הבאיש ורמה לא היתה בו[745].

תקלא

נכפל בארחות חיים הל' כרכת המזון סעיפים א,ב,יב,יח,בד,בה,כז,לב,לג,לו,מה

דיני ברכת מזון

כתב רב אחא ז"ל[746] שהמברך ברכת מזון צריך ליטול ידיו קודם שיברך כדי להזכיר את השם הנכבד בטהרה ולא בידים מזוהמות והאחרים נוטלין אם ירצו קודם ברכת מזון או אחריה שאינן נוטלין אלא משום סכנה. ואין מכבדין בנטילה זו שאין מכבדים בידים

731. פסחים קה, א.
732. פסחים קה, א.
733. שבת פכ"ט ה"ה.
734. שמות טז, כה.
735. שבת קיח, א.
736. מחבלו.
737. בשלח פ"ב.
738. לחם.
739. לפנינו: ר' זריא, ובארחות חיים רב.
740. שבת קיז, ב.
741. בארחות חיים איתא ה"ר שמואל ב"ר דוד.
742. ראה במדרש תהלים צב.
743. שבת פ"ל ה"ט.
744. לפנינו בשבת קיז,ב איתא רב כהנא.
745. שמות טז, כד.
746. שאילתות יתרו נד.

הלכות מקום המקדש

הלכות מקום המקדש ואז אינו מקדש לבדו אלא מקדש את הבית שבתוכו ואת כל המקדשות שבו. ואם אמר הרי זה מקדש אינו מקדש אלא הבית בלבד. אמר הרי זה מקדש

א"ח כסז הלכות בציעת הפת

לא ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים אע"פ שאוכלים כלם בשעה אחד ומכסה אחד כיון שלא קבעו מקום ואוכלין מפוזרים אינם מצטרפין :

יג מ היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו (יג) אם כיון המברך להוציאם הם נתכוונו לצאת כח (מז) יצאו :

יד (יד) מ אם המסובין רבים כמ * גדול שבכלם (יח) בוצע

הגה ° אם סב אדם זו ומ' מסב כהן מצוה לקדימו ואם סבבו שם הארון לא מיא קודם (יט) ט ואם סבבו נ"כ מ"ם אלא שהוא מצוה מן הנשי (יט) לקדימו אבל אין מזיב מדבר (ומיל מי' ר"מ ומרדכי פ' בני סמיר נ"י מי' מ"ל כמ רשב"ם) ואם יש עמהם לב ב בע"ה הוא (כ) בוצע ואפי' אם האורח גדול [ומגמרא ילמדו מתלה לג בקשות (כא) מהר הגמרא] : (מ"ה ובדיה יוסף כמה מיבוני לקמן) :

טו * ג אין המסובין רשאים לשעות עד שיטעמו הבוצע (מו) אבל לד מוהר נסמ (כ) לכל אחד מלקו קודם לה שיאכל הוא [מתוס' ומרדכי פרק ג' מאכלו] ד ואם כל אחד אוכל מכברו ואין כהם זקוקין לכבר שבר הבוצע רשאים לשעות קוד' ה ואם הוא שבת צריך שיהא לפני המסובים לחם משנה חוץ ממה שלפני הבוצע ואז יהיו רשאים לטעום קודם הבוצע :

טז * ו אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי לו רוב העונים :

יז °° ז הבוצע פרשה ידו תחלה לקערה לאכול ואם בא לחזוק כבוד לו למי שגדול ממנו רשאי :

יח מ הבוצע לח נותן (כב) פרוסה לפני כל אחד והאחד נוטל פרוסה בידו ואין הבוצע נותן ביד האוכל אלא א"כ לם היה (כג) אבל : °°°[ופרוסה ליתן בידיה רמז לפרוסת אלעזר מעומרן כידו בשמת לבנות][כ"י ומהרדרסם כמס רמב"ם פ"ם מהל' ברכות ומהר' הרסב"ל]:

יט מ °°°° ח מי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת (מ) המוציא להוציא האוכלים (מז) אבל (מח) יקלקטנים יכול לברך אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי להנכנס במצות : כ מא °°°°° כ אפי' בשבת שהוא חייב לאכול בסעודת שלש יברך לו חבירו ברכת המוציא אם אינו אוכל (יח) נ ולא שדי לברך לאחרים אע"פ שאינו טועם אלא ברכת המוציא דמצה בליל ראשון של פסח וברכת היין דקידוש בין של לילה בין של יום :

סנס

°פ' יד מ"ם ת"ז מ' ק"ן מ"ח °°מ' קפ"ח מ"ב °°° מס"ם ר"ז °°°° מס' ר"ם °°°°° מס' ר"מ °°°° מס' ר"ג מ"ל

ס"ז מגן דוד

כנמ' וכ"מ אם יושבים כמעגלה אחד ומחמו מאכל כאן ואוכלין יחד אם יפרפרו אמ"ש דקי"ל דרבוה כמעגלה דמי וכ"ס ליושב כמעגלה מ"מ כיון שנלשתם יחסר' כאנדוס מ' י"ל דמגמרסרן וכ"מ וכפסקים שטוס דקביעות נמור הוא מ"מ כמ"ג דמשם אמ"ם שלא קבע אלא כשלאן יוצא כברכת המוציא מ"מ כשמו ס"ח ופרפר' קכ"ם : כח יאמר. כ"ם דלא כבית הרב"ל °) מ"ם כרא"ם ח"ל אם לא סיסו אמ"ג דטומם כמוס אמ' אמר מ' אמר אמן לא יאמ' ר"ל וכ"כ כרמדם וכ"כ ר"ו וכ"כ בפסקי רקב"ם ס' מ' ח"ל בר"מ אם כל אחד יוסב לבדו אף פ"ג שנתכון שומע ומשמיע אין יוצא כברכת המוציא' ומ"מ אם מכיון שלריך שיהיו קבועים יחד ולפי' ר"מ אינו כן מכ"ל . ובכר כ' הרא"ם שמרכ"ם עיקר פ"ם ומתוכה' הרסב"ל שכ' הרב"ל שמע ולא פנה ר"ג אין אין אין אם מכיון דאיכא מ"מ . ומשמע דאינו מברך אלא אם כן יאכל מכ"ל . ומ"מ אם אינו אוכל אלא מעט אינו מברך אלא אם כן יאכל כדי שבע ולא יאמר ומקדישו לא כדאיתא בירושלמי (°) דסולתא מכלא זא כ"ם ה"ם מתוכי: כמ גדול מכבוכם . ומשמע כנמ' שבמתן בוצע כיום מתנותו אמ"ם שם גדול מתנו (כ"י כמס סתו) : ל מ"ם קודם לו . °) ומאמר לחכם לקדימו : לא מזב לקדימו. ומאריך ימים כך: לב כמ"ם מלם. ומכנו לחלוק כבוד לגדול ולא שייך מן כמ שמסיק לכל כסמוהה [נ"מ] ומסמ"ם וכ"מ בנמרא דהא ר' אמרו אלא מלק כבוד לר' דרא לבוצע : לג כרשות מורי. ומכנו ליטול רשות מבכן (ל"ח) וכן בכן דהא מעמ לבקדימו מ"כ אמור לברכלא רשותו וכן יסד בחכח מדם לשמד ומ"מ לא מבכי מי שלמוכר כרשות אם לא נתן לו בכבן רשות: לד מוהר נמ . וא"ל (°) דכמ' ר"ו ס"כ כתב דאמור לבסיק יומר מבכי דיכור ר"ל דהכו מבלא בכרכת דזוקה בברכת המוצא שכל ישראל מברכין זה המבכר כמד טולן מיכו כיולמלמו לאמר לה לא יאמר לה לא יאמר לה לא י

בזה"ל וחכצע בן הלחם הימיני: "שהוא בציעה שהוא מלשון הפרצ"ש (בקצר) ר"ל למרו בכלא מכתם ש"ס (ב"ק ל"ב) ואולי שגרלים וקרובים הנ"ל ולא מה בהם ש"ס (ע"ז ל"ב) לאכל בהסמוך מקדם (חמ"ש אחר הכתם) ע"ג אל הכתם ש"ס ל"ב לכל הסעודה), מכתם ש"ס ל"ב שמאמר חז"ל שבצע פרוסה גדולה שפסיק לו לכל הסעודה, ולא מה שבאמת יש לו יקרים מה שאמרו חז"ל (פס' ע"ב) שלאחר כך המרחם (לע"ב) בכפ"ח (פ' כ"ס ב"ס) הכי אבן מבא בכפ"ח (פ' כ"ס ב"ס) שלאחר כך יחוד: "ע"ש) ואח"כ יבצע לשאר המסכין, "ראכלנו" ואח"כ יבצע כבצה (ויכוון הכוונה על פי יוד יוד צע ליד לעצמו אלא בהם אכי הראה לשון הארי"ל פ' שער ש"ס (ברכות ל"ב) ולא לשאר המסכין, אלא בהם בהמקדרה סמו יבצע הרבנים ל"ר ה"ר אמר לי לחתוך הכל הנה"ק בכל הרבי"ם ש"ס הם עלמה בהם בהכלי ו' אי לבהם לחתוך הכל בהם עמו עמו על השולחן הסעודה. (ויכוון אלא בהם אכי הראה לשון הארי"ל פ' יוד יוד צע ליד לעצמו הכוונה על פי יוד יוד צע ליד לעצמו אלא בהם ש"ס הם שעמם בהם בחיר חלמידיו רבינו חיים ש"ס ל"ב לעצמה אין לו אלא מה בהם ש"ס ל"ב

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אתיא דיקה דיקה משלה. כפ' לחזקו מקומן (זכרוס מ"ו) פרץ ולקח משלה מה שלה שיהיה שיהיה לו פסח מ"ו ומקבי אמר לחני ליה לה לי למיקבר סביב בשולה סביב בחלקת הלו לה שני שוכן הכהן מלחם בתר מלוי הלן ומלמדין הכהן לה לי דבר כתר מלוים כבר מלוים מלה דלקח בזרוק הכהן מלחם בתר מלוים מלה לה לפיכן מה שלה לה לפיכן לה לי דבר לה לפיכן הכהן שלה לפיכן לה לי דבר לה לפיכן הכהן מלחם בתר מלוים מלה לה לפיכן הכהן מלחם בתר מלוים מלה לה לפיכן הכהן מלחם בתר מלוים מלה

ספרות הלכה ומנהג

[illegible]

ספרות הלכה ומנהג

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

הרה"ג ר' רפאל רודנשטיין

סימן סא

בציעת המצה האמצעית, ובדין אין מעבירין על המצוות

א) שולחן ערוך או"ח סי' תע"ג סעי' ו': נוטל ידיו לצורך טבול ראשון וכו' ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתיים ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה וחציה השני ישים בין שתי השלימות. ובמשנה ברורה ס"ק נ"ז: כדי לקיים מה שקראה הכתוב לחם עוני וכו', ואמר האמצעית כי ברכת אכילת מצה העיקר עלה קאי, וברכת המוציא שמברך מתחילה קאי על העליונה המונחת לפניו.

ונראה שדבריו הם עפי"ד הטור שכתב וז"ל: וחציה השני ישים בין ב' השלימות כדי שיפגע בשלימה תחילה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לו לבצוע, עכ"ל. ועיין בכף החיים שם ס"ק קי"ז בזה"ל: ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתיים, כ"כ הרא"ש והמרדכי פ' ע"פ וכ"כ בהגמ"י פ"ח בסדר מהר"ם ושכן פי' ראבי"ה ודלא כמ"ש בסמ"ג וברוקח סי' רפ"ג דבוצע העליונה שהיא הראשונה משום דאין מעבירין על המצוות, דאדרבא המצה הראשונה שהיא לברך ברכת המוציא היא הראשונה, אבל לבצוע המצה לשתיים לעשותה פרוסה משום דכתיב לחם עוני אין בזה מצוה כ"כ, יעו"ש בשם הב"ח.

והנה בהלכות שבת סי' רע"א אמה שכתב הטור לבצוע על ב' ככרות עיין בב"ח וז"ל: כתב ב"י דהכל בו כתב ונוהגין לבצוע התחתון ולא העליון ואנו נוהגין לבצוע העליון, עכ"ל. וכ"כ הגהות מיימוניות פ"ח מהלכות חמץ שמן הככר העליון הוא בוצע ואני ראיתי גדולים שבוצעין התחתון ושמעתי שכן נכון לעשות ע"פ הקבלה עכ"ל הב"י. וכן פסק בשו"ע וכו', ואני תמה איך יהיו עוברין על דין התלמוד דאין מעבירין על המצוות דמטעם זה כתב רבינו גבי מצה בסי' תע"ג וחציה השני ישים בין שתי השלימות כדי שיפגע בשלימה תחילה כשיבא לברך ברכת המוציא שממנה יש לבצוע והיינו מטעם שלא יהיה עובר על דברי חכמים שאמרו אין מעבירין על המצוות לכן נראה עיקר כדעת הגדולים שלעולם מברכין על העליון וכו' עכ"ל הב"ח עיי"ש, ועי' מג"א סק"א.

ועיין שם בט"ז סק"א: ואני נהגתי בעצמי כשמברכין על התחתונה מניח אני אותה קרוב אלי יותר מהעליונה נמצא שפוגע אני תחילה בתחתונה ואין כאן מעביר על המצוות כלל, עכ"ד. לפי זה, שכשמקרב התחתונה לא הוי מעביר על המצוות יש להעיר דלפי"ד הט"ז הנזכר הרי גם לסמ"ג והרוקח הנ"ל דס"ל דיש לבצוע את העליונה משום דאמעה"מ, יכול לקרב אליו את התחתונה ואז אפי' נימא דשבירת המצה הוי מצוה מ"מ לא יעביר על המצוה, וא"כ לדידן דקיימא לן שבוצע האמצעית יקרב האמצעית אליו ויצא יד"ח

לכו"ע דל"ה מעה"מ כיון שהיא קרובה אליו, וצ"ע.

עוד אעורר בדעת הט"ז, דאם כשמקרב התחתונה אליו ל"ה מעה"מ, הרי בפסח אפי' יבצע את העליונה וישימנה על האמצעית, הרי התחתונה שהיא כעת האמצעית השלמה תהי' קרובה אליו יותר דהא העליונה היא בצועה וכשישים את הבצועה על השלימה ממילא השלימה קרובה אליו ולא הוי מעה"מ, וצ"ע.

ב) איתא ביומא ל"ג ע"א: ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, מאי טעמא אמר אביי גמרא גמירנא סברא לא ידענא, ורבא אמר כריש לקיש דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצוות וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא דתניא וכו' עיי"ש, מדברי הגמ' נראה דדין דאמעה"מ הוא כשיש לפניו שתי מצוות ובאנו לדון במה יתחיל אמרה הגמ' דאין מעבירין ועליו לעשות מה דפגע ברישא, אבל עדיין אין מכאן ראיה שכשמדובר במצוה אחת כגון בברכת המוציא שיש לפניו ב' ככרות מי יימר שעליו לקיים את המצוה בככר העליון או הקרוב.

אכן במשנה מנחות ס"ב ע"ב, מצות העומר להביא מן הקרוב, ושם בגמ' מ"ט אי בעית אימא משום כרמל ואב"א משום דאין מעבירין על המצוות, מוכח להדיא דגם במצוה אחת יש לו לעשותה „מן הקרוב".

ואמנם בריטב"א מבואר שלא חילק בזה והשווה הני תרי דיני דז"ל ביומא שם: אין מעבירין על המצוות, פירוש ומצוה שבאה לידו תחילה יש לו להקדים כדי שלא יתעכב ויתאחר מעשות המצוה, ומהאי טעמא אמרינן במנחות שמביאין העומר מן הקרוב לירושלים לפי שאין מעבירין על המצוות, עכ"ל. הרי להדיא דהאי טעמא דאיכא כשיש לפניו ב' מצוות הוא הטעם גם במצוה א' שעליו להביא מן הקרוב, דאמעה"מ.

ומעתה לפי דברי הריטב"א יש לעיין, מניין שגם בברכת המוציא כשמברך על התחתונה ולא מברך על העליונה שייך דין דאין מעבירין על המצוות כמ"ש הב"ח, הא איכא למימר דרק בכהאי גונא שמתעכב ומתאחר מעשיית המצוה אז איכא לדין דאין מעבירין, אבל בברכת המוציא שאין שום איחור בזמן אלא מיד חותך את התחתונה מניין ששייך בזה אין מעבירין.

ואשר נראה דצ"ל לדבריהם דהא דאיתא התם שצריך להביא מן הקרוב לירושלים אינו משום דאל"כ מאחר את המצוה, אלא טעם הדבר, שכשהולך לעשות מצוה הוא צריך לעשות בצורה הראשונה והנוחה לו ביותר, ולכן צריך להביא מן הקרוב לירושלים, וה"נ כשמברך המוציא צריך לברך על העליונה משום שהיא הקרובה לו ביותר, ובדרך זו יעשה המצוה יותר בקל.

אך עדיין יש לעיין שהרי מקור דברי הב"ח ששייך אמעה"מ בבציעת הפת הוא מהא דצריך לשים השלימה למעלה כדי שלא יעביר על המצוה, ויש לעיין

אלא אם כן נאמר שאין לו חלק בעולם הבא אלא אם כן נאמר שהוא מין אחר ,שנאמר לגר אשר בשעריך ,

אבל לא לא נגד אמונת ישראל ולא נגד אמונת ישראל
לא לא לא

ואז הוא מתוודה אל אמו ואל אביו

ובהיותו נערה, ואם אפשר יום לפני הפסח הבא, אבל אם נשמע מאמו ואביו שהם אינם מוכנים לכך, אבל אם אינם מוכנים לכך אינם יכולים לבוא אל הרב ולבקש ממנו שיתפלל בעדם שיהיה בידם

אלא שהשם לא יוכל שיהיה ,שהרי הקב"ה [124 הערת אר"ח] הקיבל עליו לקבל עליו מלכות שמים ,ולא יוכל לקבל עליו מלכות שמים ,אלא אם כן יקבל עליו מלכות הקב"ה ,ולא יוכל לקבל עליו מלכות הקב"ה ,אלא אם כן יקבל עליו מלכות שמים ,שהרי הקב"ה הוא מלך מלכי המלכים ,ואין מלכות לשום אדם ,אלא מלכות שמים ,ולא יוכל לקבל עליו מלכות שמים ,אלא אם כן יקבל עליו מלכות הקב"ה ,שהרי הקב"ה הוא מלך מלכי המלכים ,ואין מלכות לשום אדם ,אלא מלכות שמים ,ולא יוכל לקבל עליו מלכות הקב"ה ,אלא אם כן יקבל עליו מלכות שמים